

Уредништво *Женског Покреша* моли женска удружења изван Београда да му шаљу податке или кратке дописе о раду.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништво *Женског Покреша*, Београд, Краља Милана улица 85.

Уредник прима средом и суботом од 4—5 по подне у локалу уредништва Краља Милана улица 85.

Женски Покреш излази крајем сваког месеца у свескама од два штампана табака и стаје: на годину 24 динара; на пола године 12 дин.; на број 2,50 дин.

Претплату примају наши повереници, а у Београду администратор сваког радног дана од 2—4 по подне у локалу уредништва.

Моле се претплатници да достављају на време администрацији сваку промену своје адресе.

Ко од претплатника не прими на време број, може га тражити у року од два месеца по изласку броја.

Овим бројем завршавамо другу годину излажења. Да би лист могао уредно излазити, молимо све претплатнике да претплату обнове. Дужнике од прошле године молимо да нам што пре дуг исплате.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВ. 11 и 12 — НОВЕМБАР—ДЕЦЕМБАР — ГОД. II (1921).

Жена пред Грађанским Законом у Србији.

(Реферат читан на пленарној седници Женског Савеза у Сплиту
22. октобра ове године)

После изгласаног Устава, којим је онако идеално прокламовано јединство нашег троименог народа, међу првим радовима у нашем парламенту је: изједначење свих закона на целој територији нашег краљевства.

Као што је познато у покрајинама, које су се присајединиле Србији, важио је и још важи стари аустријски Грађански Закон, који је пре више од сто година проглашен, са неким извесним варијацијама у појединим покрајинама. Од свију покрајина несумњиво је уживала Војводина најнапреднији закон.

За Србију важи наш Грађански Закон, који је издат 1844. год., а који је рађен на основи аустријског закона а прилагођен нашим тадањим приликама.

Мени је од председништва Савеза стављено у дужност, да изложим тачно положај жене у нашем Грађанском Закону и наше жеље које имамо, да тај положај побољшамо.

Положај жене у српском грађанском закону је најмање заштићен и ми узимамо најтеже, управо сада неиздржљиве околности да се поправе.

Ова су питања која сада хоћемо да претресамо:

1. Положај ванбрачног детета и његове матере;
2. Положај деце разведених родитеља;
3. Алкохол као узрок разводу брака;
4. Право наслеђа женске деце;

5. Право наслеђа супруге;
6. Удата жена да располаже својим имањем;
7. Право на старатељство.

1. §. 130. Грађ. Закона гласи: „Ко је отац ванбрачном детету не сме се истраживати и доказивати.“

Тиме самим казано је, да се оца ништа не тиче ванбрачно дете, да он ни у колико није дужан бринути се о њему, а још мање о матери. На матер пада морална љага за такав преступ као и све материјалне бриге, које специјално у данашње доба јесу врло тешке. Услед моралне и материјалне одговорности матера, шта се најобичније дешавало? Матере ванбрачне деце, напуштене обично у најтежим моментима од саучесника своје погрешке, постајале су злочинци. Оне су убијале свој пород, или свој пород и себе или су одбацивале тај пород од себе, предавале га случају, и никада више нису разбирале о њему. Премален је број таквих матера имао смелости да сачува своје дете поред себе, и да га матерински гаји. А шта је било са оцем ванбрачнога детета? Без икакве моралне или материјалне одговорности, без гриже савести, некажњен од друштва, ишао је својим путем, који је најчешће лепо свршавао, стварајући себи породицу.

Страховитих случајева бивало је и пре рата; али после рата треба ли и говорити о томе. Рат је испретурао многе појмове; али појмове о моралу онаказио је.

Да ли се у оваквом друштву какво је данас сме оставити одговорност на једном сукривцу. Наша је дужност да лечимо данашње друштво; а оно се може лечити само подједнаком одговорношћу свакога за свако учињено дело. Најзад, све су државе, па и Француска, која је у овом питању најназадније стајала, узеле у заштиту ванбрачно дете и његову матер. У Хрватској, Славонији, Босни, Далмацији а нарочито у Војводини, Грађански Закон узимао је у заштиту ванбрачно дете и његову матер и ми тражимо данас да се то при изједначењу закона за целу земљу усвоји и усаврши: т. ј. *да се истражује отац ванбрачном дешету; да се машери обезбеде у напред порођајни трошкови; да према социјалном положају машере отац издржава дете и да се о њему стара до пунолетства или до могућности самосталног издржавања;*

а у случају очеве смрти, да се дешету из очевог имања обезбеди издржавање. Ванбрачно дете да носи име очево.

2. § 118. Грађ. Закона гласи: „У случају развода брака закон не ослобођава родитеље од дужности према деци. Оба родитеља дужна су бринути се о деци и деца мушка остају код матере до навршене четврте године а женска до навршене седме године и тада прелазе под старатељство очево.“

Наглашено је и овде да се деца могу оставити матери и дуже ако би особите околности ради среће дечнје то захтевале; али духовне судије, који суде те ствари, они су неправници, — за њих су речи у овом параграфу светиња и они одбацују све психолошке моменте завађених страна. И ми сви можемо бити сведоци, да се хладне речи у овом параграфу „мушка деца до навршене четврте а женска до навршене седме године остављају матери а онда иду оцу,“ дословно извршују.

Ми мислимо ако материна погрешка није такве природе да би штетно утицала по васпитање деце, да би најбоље било, да деца остану код матере што дуже, јер је ретко жена у том степену пропала, да су материнска осећања у њој угушена, док нека је отац и најбољи, он све што може да учини то је, да својој деци пружи негу, која је готово увек од туђинке. А шта све бива од тих туђинака и каквим су често призорима јадна деца изложена!

Дакле, у интересу деце а у име материнства, ми захтевамо, да, ако материна погрешка није и сувише груба, *деца остану код матере и што женска до удаје а мушка до пунолетства.*

3. § 94. грађан. закона: „Узроци због којих се развод брака допушта јесу: прељуба, вадење о глави; ако једна страна од хришћанског закона одступи и неизвесно и злонамерно одсуство.“

Поред узрока овде наведених ми предлажемо да се као додатак горе наведеним узроцима унесе и алкохол. Друштво за чување народнога здравља својим популарним сликама најочитије је показало све зле последице његове. И покрет антиалкохоличара својим упутствима омладини и непросвећеној класи неуморан је, да докаже колика страховита опасност прети човечанству од њега. Ако један људски створ

није способен да се уразуми онда закон треба да му стане на пут, и да у интересу народнога здравља спречи да алкохоличар има породицу и да даје друштву кретене и зликовце. Према томе *алкохол* треба да буде један од најјачих узрока развода брака.

Сада прелазимо на питања много тежа.

4. § 397. Грађ. Закона вели: „Деца мушка умрлога и њихови мушки потомци добијају први наследство, они искључују своје сестре, оца, матер и све претке умрлога.“

§ 398. Грађ. Закона: „Колико мушке деце има на толико се делова дели имање родитељско и свако мушко дете добија раван део. А женској деци у овом случају припада уживање, снабдевање и пристојно удомљење по постојећем обичају.“

Ни један закон у Европи није оволико назадан у погледу наслеђа као српски закон. Такву неправду женској деци није чинио ни Ислам, јер је сам Мухамед одредио да мушка глава у наслеђу толико добије као две женске. Дакле и коран даје женском детету право наслеђа на део, који је за половину мањи од дела који припада мушкарцу.

Да не грдимо те законодавце из 1844. год. када нам је закон донет. Они су онда гледали да сачувају задругу, да имање остане недељиво мушким члановима, јер су сматрали, да је у задрузи снага и моћ народа. Задруга је из доба нашег патријархалног живота, у коме је српски народ великом, јуначком и племенитом својом душом и нежним срцем створио своју народну поезију, којој се цео свет диви и која је учинила, да се кроз 500 година робовања под Турцима народна идеја сачувала те је у моменту, када је требало, народна свест била разбуђена. Та разбуђена народна свет водила нас је до ослобођења српског племена од Турака, до консолидовања српске државе па ево довела нас је до уједињења свих Срба, Хрвата и Словенаца.

Задруга ће нам остати као најдрагоценија успомена из прошлости нашега народа, као најдивнији историјски споменик, и ми можемо сваком да опростимо, који из дивљења у прошлости хоће и данас да је сачува, јер је она силно допринела ослобођењу; али данас она се преживела. Данашње је доба, доба индивидуализма. Данашњем духу времена, у

коме је жена показала толико свести, одговарао би закон који би унео *да се наслеђе родитеља дели на једнаке делове између деце па била она мушка или женска.*

5. Жена по смрти свога мужа добија само право уживања, јер по § 401. Грађ. Закона:

— „Ако по смрти Србина не би остало ни мушког ни женског потомка онда његово имање наслеђује његов отац.“ И сада у низу параграфа стоји:

— Ако нема оца онда припада рођеној браћи и њиховој деци, најпре мушкој, па ако њих нема онда женској, ако ли и ових нема, онда матери и сестрама.

— Ако нема ни мушке ни женске деце, ни оца, ни браће, ни њихова потомства, ни матере, ни сестара, онда наслеђе прелази на деда по оцу и на његово прво мушко па онда женско потомство.

— Ако не би било деда по оцу, ни његова потомства, онда наследство прелази на прадеда по оцу и његове потомке, најпре мушке, па ако њих не би било онда женске.

— Ако и ових нема, онда наследство прелази на очина чукундеда или другог прадеда и на његово мушко а за овим женско потомство.

— Ако ни ових нема, онда прелази на материн род овим истим редом и начином до колена шестога.

А ако ни материног рода по реду до истог колена не би било, онда имање прелази на *удовицу.*“

И удовица до данас у Србији још није дошла до наслеђа од када је овај закон издат, по саопштењу једног старог педесетогодишњег адвоката. Јер, да би удовица могла наследити, муж би директно требао да падне с неба као метеор.

Колика је неправда жени учињена! И муж не наслеђује женино имање, али оно, које је је она као мираз донела, док жена не наслеђује ни оно, што је заједнички у браку стечено.

Узмите само тип наше српске домаћице која је од дана своје удаје сваким својим дахом доприносила кући. Колико људи за своју тековину имају да захвале само бодром чувању своје жене. И наједанпут, после смрти свога мужа, колико таква жена мора да се осећа туђа на томе имању, за чију је тековину уложила толико своје душе и свога рада.

Од целог имања она не може добити ни парченце у својину, већ добија непријатељским оком вршену контролу од правих наследника, који могу бити рођаци из шестог колена.

Правда захтева да *жена после смрти свога мужа буде изједначена са децом у погледу наслеђа.*

6. § 38. Грађ. Закона вели: „Пунолетници, дакле сви који су навршили 21. годину сматрају се да су зрели и они могу сами своја имања држати и њима управљати и њима руковати и располагати.“

Овде се не прави никаква разлика да ли су пунолетници мушки или женски. Пунолетне девојке и удовице имају по закону довољно памети да управљају својом личношћу и својим имањем. Закон им признаје потпуну правну способност за то.

Друкчије је са женом удатом. § 39 Грађ. Закона каже: младолетници се држе за незреле и они стоје под особитом заштитом закона.

§ 920 Грађ. Закона: Младолетницима се уподобљавају сви они, који не могу или им је забрањено сопственим имањем управљати; такви су: *сви ума лишени, пропалице, презадуженици, чије је имање под стецциштем и удате жене за животно мужевљева.* Пунолетна девојка може да располаже својим имањем, кад се уда закон је увршћује у луде, распикуће и банкроте. Између удате жене и суманутог нема никакве разлике кад је у питању њихова правна способност да управљају имањем. Удата жена постаје неспособна да управља својим имањем од тренутка кад се венча. Али ако остане удовица или се разведе онда добија понова своју правну способност.

Закон не узима неку слабост или лакомисленост, што се обично пребацује женама као разлог, да јој се одузме правна способност да управља имањем већ сам брак. Јер када би узимао лакомисленост или слабост, никада жене не би постављао за стараоце њиховој деци, па чак и мужевима.

Кад се малолетник ожени по дозволи старатељског судије, сматра се да је оглашен за пунолетна а по § 131 о старатељству он добија мужевљу власт али по § 141 истог закона има да му се постави старалац, који ће његовим имањем управљати. Његова жена, било да је малолетна или пу-

нолетна, долази под власт мужевљу и како је муж малолетан, онда се мужевљев старалац о њему брине.

Рецимо да се једна девојка од 24 године без родитеља, која је својим имањем самостално управљала три године, уда за младића од 17 година, како се то у нашем народу често дешава, она је удајом изгубила право да управља својим имањем и то се право не преноси ни на мужа, већ на његовог стараоца још четири године.

У закону је изрично казано, да је жена за живота свога мужа малолетна и да за то без његова одобрења не може ништа да ради. Али шта је онда ако је муж напустио жену па отишао у свет, ако је проглашен за лудог, за распикућу, ако муж просто из пакости неће да одобри својој жени, да она учини са својим имањем оно, што би јој било корисно. За то нема наређења, жени су везане руке, јер закон каже да је малолетна до год јој је муж жив. Кад се муж осуди на робију и заточење, он не може управљати својим имањем док казну не издржи. Међутим он мора да даје одобрење својој жени. Она не може ништа са својим имањем да ради, док јој муж не одобри и ако он нема грађанске части.

Жена нема права да се парници без одобрења мужевљева, да тргује, да изда и прими меницу. Жена нема права да прода што од имања, да да поклон, нити поклон да прими без одобрења мужевљева. Чак кад је жена одређена за старатеља своме мужу, који је умно оболео, кад је у питању њено имање она не може да се парници без судског одобрења, ни да га отуђује, и то само за то, што има мужа који је, до душе, несвестан и коме је она старалац, али који је жив. Као мужевљев старалац, она може да се парници за њега али за себе не. Кад су њена права у питању она не ради као старалац већ као удата жена.

Из свега овог може да се види у каквом је страховитом положају удата жена у нашем Грађанском Закону, и ми тражимо да закон прогласи удату жену *за свесно лице као девојку и удовицу и да јој допусти да самостално управља својим имањем.*

7. Као последњу тачку уносимо питање о старатељству жене. До сада је могла бити одређена за старатеља само својој деци и своме мужу. Како је женина опрезност у управ-

љању имањем неоспорно доказана то ми желимо да жена може бити неограничено постављена за стараоца.

Посматрајући жену кроз све фазе у Грађ. Закону, стекли смо уверење, да је она третирана као слабо, ако хоћете неурачунљиво створење; да видимо како је узима Кривични Закон. Према ономе како је третира Грађански Закон ми очекујемо да се њене кривице не узимају тако строго, и да је поштеђена смртне казне, како је то у многим културним државама. Не, у кривичном закону жена је изједначена са човеком. Све кривице узима се да је свесно вршила, осуђује се на робију, па и на смрт, која над њом не сме да се изврши једино пред порођајем на 2 недеље и 4 недеље после порођаја. И кад се нашло разлога да се изједначи жена са мушкарцем у Кривичном Закону, тим више има разлога да се изједначи у Грађанском Закону.

Комисија за израду Грађанског Закона може се убедити или не убедити у оправданост наших захтева, али последњу санкцију томе закону даје Парламенат, и глас удружених сестара Словенкиња, Хрватица и Српкиња треба тамо да се чује.

Лепосава Максимовић, Петковићка.

Žena pred Građanskim Zakonom u Hrvatskoj i Slavoniji.

(Referat čitan na plenarnoj sednici Ženskog Saveza u Splitu 22. okt. ove godine.)

Iz referata gđe Petković vidjeli ste, kako zakon slabo štiti ženu. Kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji, gde vrijedi još stari opći austrijski zakon, proglašen patentom od 29. studenoga 1852. g. nije ipak tako očajno. Položaj vanbračne matere i djeteta je u toliko bolji što se smije ispitati tko je otac djeteta i što je on dužan i vanbračno dijete, uzdržavati. Ženska djeca su u pogledu nasleđa izjednačena s muškom, a udovica dolazi ipak do baštine svoga muža prije nego izgine sav njegov rod do šestoga koljena. Isto tako nema u nas onog uvredljivoga zakona, da je žena za života muževa maloljetna, a i uprava njenoga imetka ne pripada posve njemu.

O pravu žene na muževu baštinu, o upravi njenoga imetka i položaju vanbračnoga djeteta govorit će gđa Stebi, jer u Sloveniji vrijedi gotovo isti zakon kao u nas. Ja ću se ograničiti samo na pitanje kako stoji žena prema zakonu kao supruga i mati.

Naš je Građanski Zakon stvaran u doba kad su muževi bezuvjetno stajali na principu da žena treba da se brine jedino za kuću i djecu. Nikad nije nijedan muškarac zastupao mišljenje, da kuća nije područje ženina rada i da joj ne pripada dužnost uzgajati djecu.

Ispitat ćemo da li se to njegovo mišljenje ističe u Grad. Zakonu; daje li zakon ženi kao majci kućanici potpunu slobodu rada § 92. općeg austrijskog Grad. Zakona, koji vrijedi u Hrvatskoj i Slavoniji veli: Žena uzima prezime muža svojega i uživa prava njegovoga staleža. Ona je dužna ići za mužem u prebivalište njegovo, pomagati ga po mogućnosti u kućnim poslovima i u tečenju, i u koliko ište domaći red, izvršivati dane *po njemu naredbe* i skrbiti se, da ih i drugi izvršuju.“

„Pomagati ga u kućnim poslovima i dane po njemu naredbe izvršivati“. Mislim, da te riječi ne treba mnogo komentirati. I površnom čitaocu je jasno da onaj, koji pomaže nekome, i koji izvršuje naredbe nekoga drugoga, nije po svome položaju i po zamašnosti svoga rada ravan onome, komu pomaže i čije naredbe izvršuje.

Taj paragraf jasno naglašuje razliku između položaja muža i žene u porodici, on posve očito daje mužu neko tutorstveno pravo nad ženom. Ne samo da nije pravo oduzimati ženi slobodu u onom radu, koji se od vijekova smatrao njoj od prirode danim, nego je i štetno dati nekome pravo, da zapovijeda ono što ne razumije. Muž je zaposlen drugim poslovima izvan kuće, pa ni ne može da stekne iskustva u kućnim poslovima, te po tome ne može ni da njima upravlja. Taj paragraf dakle nema nikakvoga stvarnoga temelja niti praktične svrhe, pa je po tome besmislen; i čini se napisan samo zato, da istakne podređenost žene. To moramo osuditi i zahtijevati da se promijeni, jer čvrsto stojimo na principu, da je brak zajednica dvaju ravnopravnih bića, pa u tome smislu treba da bude i taj paragraf napisan.

Dalje veli taj isti paragraf: „žena je dužna ići za mužem u prebivalište njegovo“. Na prvi pogled nećemo odmah opaziti, da i te riječi mogu ga povrijede ženu, jer nam se to čini posve naravnim, da žena bude onde, gdje joj je muž. Pa baš zato, što je to naravno, što će to uvijek tako biti, ako nema kakve posebne disharmonije, u kome će slučaju onako doći do rastave braka, nije to potrebno isti-

cati, jer je ovo nekoliko riječi dovelo ženu do vrlo neugodnih situacija. Odatle naime, što je žena dužna ići za mužem u mjesto gdje on hoće da živi, slijedi, da ona iz toga mjesta bez njegovoga dopuštenja ne smije otići, i da ne može dobiti putnice bez njegovog odredenja. Tkogod ima smisla za pravednost reći će, da je okrutno jednome davati potpunu slobodu kretanja, a drugome je oduzimati samo stoga što je ženska. Muževima se uskraćuje ta sloboda, ako su opasni za društvo i državu, a ženama zato što su udate. I time je opet naglašen princip, koji izbija iz čitavoga Građanskoga Zakonika: posebna prava za muževe a posebna za žene; slobodu jednima, ne-slobodu drugima. To je nedemokratski, pa po tome nemoderno. Kad bismo još spomenuli da ima slučajeva u kojima žena ne može dobiti dopuštenja od svoga muža da digne putnice, jer ne živi s njime, ma da rastava još nije provedena, možda čak i ne zna gdje se on nalazi, vidjeli bi smo do kakovih neugodnosti mogu da dovedu ženu suviše rečenice u Građanskom Zakonu. U srpskom Grad. Zakonu glasi taj paragraf ovako: § 110. Supruga pak dužna je muža svoga slušati, naredbe njegove nabljudavati, za njim ići i gde on za dobro nade s njim onde živeti, njemu po silama svojim u otpravljanju domaćih poslova, u pribavljanju a naročito čuvanju imanja pripomagati, kućevni red i čistotu nabljudavati, i naročito decu namirivati u čistoti i blagonaraviju sadržavati i čuvati.

U suštini veli dakle taj paragraf isto, što i onaj prije spomenuti.

I u odnosu prema djeci nema žena onaj položaj, što ga ima muškarac.

§ 49. Građanskoga Zakona veli: maloljetnici ili i punoljetnici, koji za koje mu drago uzroke ne mogu sami po sebi valjano obvezati se, nesposobni su također bez privoljenja svoga zakonitoga oca valjano oženiti se. Ako otac nije više živ, ili nije sposoban zastupati ih, za valjanost ženidbe iste se osim očitovanja urednoga zastupnika i privoljenje suda.

§ 50. Da bi se mogli valjano oženiti maloljetnici, koji su nezakonito rođeni, potrebno je osim tutora da pristane i oblast sudna.

O majci ni spomena. Da li ona pristaje na udaju ili ženidbu zakonitoga ili nezakonitoga djeteta to nitko ne pita ni za života očeva, pa ni onda kad njega više nema.

§ 142. Ako se muž i žena rastave ili sasvim raspuste i nisu složni u tom, tko od njih da se skrbi za odgajanje, ima sud, *ne dopuštajući pravne prepirke* postarati se da mušku djecu do navršene

četvrte, a žensku do navršene sedme godine mati njeguje i odgaja, ako važni uzroci proizlazeći osobito iz rastave ili raspusta ne ištu druge naredbe.

I ako se izričito ne veli, da iza četvrte, odnosno sedme godine, djeca imaju biti uz oca, ipak se to tako tumači, i uvijek tako provodi, jer se odatle što zakon određuje, da mati ima da drži dijete uza se do njegove četvrte, t. j. sedme godine, s pravom zaključuje, da kad navrše tu dobu, ne moraju više biti uz nju.

U tom zakonu predviđeno je u kom slučaju se i to pravo ženi oduzima, ali nije predviđen u kome slučaju imaju djeca bezuvjetno živjeti uz majku.

Tu se ženu vrijeđa najviše, jer joj se oduzima mogućnost da posve ispuni svoj najprirodniji poziv.

Kako je mnogo pravedniji norveški zakon, u kome taj paragraf veli: ako se muž i žena ne bi sporazumjeli, djeca imaju ostati uz majku.

Ako je to prva dužnost žene, što su uvijek i svagde svi muževi naglašivali, onda neka joj se dađe potpuna mogućnost, da je ispuni.

I mnogim drugim paragrafima kao da se zaboravilo, da dijete ima majku, jer po § 148 otac bira djetetu zvanje, po 149. upravlja njegovim imanjem, po 152 zastupa maloljetnu djecu.

U Gradanskom Zakonu se često govori o vlasti očinskoj, a o materinoj ili roditeljskoj nigdje. Samo ondje gdje se govori o tom, tko je dužan djecu uzdržavati, nije se zaboravilo na majku.

§ 139 veli: Roditelji imaju uopće obvezu odgajati svoju zakonitu djecu, t. j. skrbiti za njihov život i njihovo zdravlje, njima pristojno uzdržavanje pribaviti, njihove tjelesne i duševne moći razvijati itd.

I kad otac umre nema mati pravo da samostalno utječe na uzgajanje svoga djeteta.

Dijete mora svakako dobiti staratelja (tutora), koji može biti i mati, ako otac nije koga drugoga odredio ili ako njegov otac ne živi, ali svakako joj mora pridati još sututora.

§ 198 kaže: Ako otac nije imenovao tutora ili ako je imenovao kojega nesposobna, ima se povjeriti tutorstvo prvo djedu po ocu, pak materi, zatim babi po ocu, najposlije kojemu drugomu srodniku, i to onomu, koji je od muškoga spola najbliži.

§ 211. Materama i babama, koje se primaju tutorstva, ima se pridati sututor. Kad se ovaj bira, valja gledati prije svega na očevu volju, zatim na prijedlog tutorke, najposlije na srodnike maloljetni-

kove. Ne samo da mati ne može slobodno utjecati na razvitak svoga djeteta, jer joj se pridaje sututor, već ona ne može ni po svojoj volji da ga bira, jer i tu treba da odlučuje volja makar i mrtvoga oca.

Staratelj tuđe djece žena ne može biti.

§ 191 kaže: Nesposobni za tutorstvo uopće jesu oni, koji radi svoje maloljetnosti, radi mana tjelesnih ili duševnih ili iz inih uzroka ne mogu sami da nastoje oko svojih poslova, oni, koji su osuđeni kao krivci kojega zločinstva, ili od kojih se ne može očekivati, da će pristojno odgajati siročje, ili da će korisno upravljati imovinom.

§ 192. I osobama ženskoga spola, samostancima (fratrima, kaluderima) i stanovnicima tuđih država, ne može se redovito naložiti tutorstvo.

„Ne može se *redovito* naložiti tutorstvo“, to bi moglo značiti: u iznimnim se slučajevima može, ali toga iznimnoga slučaja još nije bilo.

§ 255 kaže: Ako se mati, koja je tutorka svojega djeteta, opet uda, dužna je ona sama, ili sututor javiti to sudu tutorstvenome i ovaj treba da *presudi ima li ona i unaprijed ostati tutorka*.

Vlast očeva nad djetetom ostaje uvijek ista, ma da se on i ponovno oženi, dok mati u tom slučaju ima tek tražiti odobrenje suda, da bude tutorka svoje djece.

Koji su motivi mogli biti uzrokom tome paragrafu nije nam jasno, jer ako ima u životu slučajeva, da je žena zanemarila dijete zbog muža, ima ih još više, da je muž zanemario djecu zbog žene. Još neke paragrafe moramo spomenuti da istaknemo položaj udate žene pred zakonom.

Ako joj već nije dano pravo da raspolaže odgojem svoje djece jednako kao i otac, da vidimo koliko se za nju samu zakon pobrinuo. Da li ju je bar materijalno zaštitio. Žena u porodici redovno ne može da se brine za sebe, ne može da se sama izdržava, t. j. ne može da privređuje, jer je kućni poslovi i odgoj djece vežu uz kuću, zato se i kaže u § 91 — muž je ženi dužan davati *pristojno* uzdržavanje *prema svojoj imovini*.

Pristojno i prema svojoj imovini, to su tako rastegljivi pojmovi, koji se daju na različne načine tumačiti. Materijalne obveze muža prema ženi morale bi biti točnije izrečene, da se žena više zaštiti i da u tom pogledu ne zavisi posve o hiru svoga muža. Znamo i predobro koliko se puta dešava, da muž na svoju osobu i odviše troši, tako da za ženu jedva preostaje.

No dok je muž živ kako tako, ali kad on umre nikako, ako

nije slučajno bio human i napisao humanu oporuku. Grad. Zakon, koji vrijedi za Hrvatsku nije doduše u tom pitanju toliko nepravedan koliko srpski no ni iz daleka još dovoljno ne zaštićuje udovicu.

§ 757. Preživšemu zakonitomu drugu pokojnika bez razlike imao ili ne imao imovine, pristoji dok je živ, ako je troje ili više djece, uživanje jednoga dijela nasljedstva kao svakomu djetetu, a uživanje četvrtoga dijela zaostavštine, ako je manje od troje djece, vlasnost ostaje svagda djeci.

Dakle ako ima osmero djece, mati dobiva uživanje devetoga dijela. Ako ima samo jedno dijete, dobiva ipak samo četvrti dio i to tek uživanje toga dijela. Zašto to?

§ 758. Ako nema nikakvoga djeteta, ali se nalazi ini kakav zakoniti nasljednik preživjevši zakoniti drug zadobiva vlasnost neograničenu *na četvrti dio zaostavštine*.

I ako se ti paragrafi tiču i muža i žene jednako, pogodaju mnogo više ženu jer ona redovno ne zarađuje ništa, jer ovisi o onome, što muž zarađuje ili o njegovoj ostavštini. Kako da živi poslije njegove smrti od uživanja recimo osmoga dijela, ili od baštine četvrtoga, ako taj imetak nije neobično velik? Još je veća nepravda, ako je žena u suradnji s mužem stekla imetak ili ga bar svojom revnošću sačuvala, što se gotovo uvijek dešava.

§ 92. Doduše izričito veli, da je žena dužna mužu pomagati u sticanju, ali se nigde ne veli, da je muž dužan stečeno s njom jednako podijeliti za života i iza smrti.

Svako i posve nepartajčno prosuđivanje Gradanskoga Zakona uvjerava nas, da oni, koji su stvarali zakone ne samo da se nisu postavili na princip ravnopravnosti muža i žene, nego su ženi dali posve podređen položaj. To nam ne može i ne smije biti svejedno. Protiv pisanoga zakona se moramo boriti i ako smo si u životu znale izvojštiti veća prava, nego li nam se daju na papiru. Današnje društvo ne stoji više na onom natražnom stajalištu, na kome se osniva Gradanski Zakonik, pa mu stoga treba promijeniti temelj. Napredak zahtijeva da ne bude zarobljenih ni naroda ni staleža ni spolova. Prestaju sve privilegije pa imaju da prestaju i privilegije muškaraca. Demokratski duh, koji sve više osvaja savremeni život, traži da se pravo jednako podijeli na sve ljude. To mora da bude osnovka Gradanskoga Zakonika. On ne smije da pozna razliku između građana različitih staleža, a ne smije ni da dijeli prava prema tomu, da li je tko muško ili žensko. Gradanski zakon ima da štiti sve građane, muške i ženske jednako.

Danas kad žena liječnica, profesorica, bankovna i poštanska činovnica ima ista prava, koja i njeni drugovi, posve je neshvatljivo, da žena nema prema svome mužu ona prava, koja ima on prema njoj, i da nema prema djeci ona prava, koja ima otac.

Ta se anomalija mora ukinuti, i ukinut će se o tome smo uvjereni, jer se protivi životu, jer danas ima žena u društvu već i kod nas sasvim drugi položaj, nego što joj ga zakoni daju.

Tako je u privatnome pravu, a u javnome nema o ženi ni spomena. Ona u našoj državi ne utječe ni aktivno ni pasivno ni na rad u općini (osim u Hrvatskoj), niti na rad u skupštini. Ako smo se postavile na princip, da su muž i žena koordinirane cjeline, moramo to najodržljivije osuditi. Kojim pravom se može polovini naroda uskratiti utjecaj na javni život? Za uredbu države i društvenih odnosa traži se sudjelovanje što većega broja sila. Smanjivati taj broj znači griješiti protiv države. Jedna takva važna komponenta, koja bi blagotvorno mogla utjecati za razvitak općine i države, jest žena. Baš stoga što je njen mentalitet drugi nego mentalitet muškaraca pozvana je ona, da u javni život unese nešto specifično svoje, što će bez sumnje promijeniti sav socijalni i kulturni život. Tek tada će se moći govoriti o pravom izrazu mišljenja i volje naroda. Svi članovi društva treba da se pozovu na suradnju u socijalnom životu; to nije tek zahtjev pravедnosti nego i socijalne nužde. Od toga se žena ne smije i ne može isključiti.

Nemojmo se stoga bojati podrugljivoga naziva sufražetki, nemojmo zazrati od toga, što će se možda nekome činiti da nam se hoće u parlamenat. Mi to *moramo* htjeti i dužnost nam je za tim težiti, jer je besmisleno zahtijevati, moliti i prositi druge, da učine da nam bude bolje. Čule smo iz tih referata, da ne smijemo biti zadovoljne s onim položajem, što ga danas imamo pred zakonom.

Što nam dakle preostaje nego da si prokrcimo put do onoga mjesta, gde ćemo direktne utjecati na svoju sudbinu? Budite uvjerene, da će onda i pitanje djece i invalida i svih bijednika, za koje treba više srca, biti bolje riješeno.

Kao najjači argumenat, da ženu treba pustiti da utječe aktivno na razvitak općine i države, spomenut ću to, da danas ima više država, koje su ženu pustile u parlamenat, nego onih, koje su ostale tvrdokorne. Mi se možemo pohvaliti, da se ubrajamo u manje naprednu opoziciju.

Мож би приједлог, што се тиће измјене закона у корист жена био тај, да се и у јавноме и у приватноме праву жене изједначе с мужевима. Сад је момент, да тај свој захтјев одлучно нагласимо и да затражимо, да се код стварања нових закона позову на сарадњу и жене.

Mira Kočonda-Vodvarka.

Жена пред Грађанским Законом у Словеначкој.

(Реферат читан словеначки на седници Женског Савеза у Сплиту 22. октобра 1921. год.).

Ако расправљамо о правном положају жене у нашој држави, мора нам бити јасно, да је то врло тежак проблем који се неда решити једном расправом. Требало би многогодишњег интензивног рада да се отклоне све неправде. Било би за то умесно, да Савез има стални Правни Одсек, који би сабирао грађу из свих делова наше државе и затим предлагао потребне измене на надлежном месту.

Прописи, који се односе на жену, дело су људи и изражавају мушко схватање о жени. Измене ће бити опет зависне од мушкараца и ови ће о истима расправљати без нас. Само би жена могла искрено заступати женске захтеве. Зато је потребно да најпре извојштимо изборно право. У Парламенту се мора чути наш глас, кад се буде расправљало о правном положају жене. Будући државни законик мора садржати прописе, који ће потврдити, да је и жена способан и пуновредан човек. Зар није срамота, да говори § 147 аустријског (грађанског) законика, који важи у Словенији и Далмацији, да има само отац као врховни старешина породице власт над децом? Где је мати? И она мора признати врховно старешинство мужа у породици. Где ли је закон, који би говорио о власти родитеља, т. ј. оца и матере, над децом? Могли би лако набројати више примера који говоре о том, како се мати у истини искључује од самосталног суделовања у породици.

Сумњам да ће мушкарци заступати наше захтеве тако, како ми желимо. Ми морамо бити поборнице наших оправданих тежњи, па зато наглашујем још једном, да се најпре боримо за изборно право.

1.

Положај ванбрачне деце и матере

а), Доказ очинства (патернишета) ванбрачне деце.

§ 163. Коме се докаже на начин прописан у судском поступку, да је полно општио са матером детета у времену од којег до њеног порога није протекло мање од 180 дана нити више од 300 дана, или ко то призна и ван суда само, тај се подразумева да је он зачео то дете.

§ 164. Упис очевог имена у књиге крштених или рођених учињен по исказу матере само је тада потпун доказ, ако је упис извршен по законском пропису с приволом оца, и ако је та привола потврђена сведочанством свештеника и кума с додатком да оца лично познају.

б). Правни однос између ванбрачних родитеља и деце.

§ 165. Ванбрачна деца немају права на очево име ни његово племство и грб ни друге прерогативе; носе девојачко име матере. Законити муж матере може дати детету своје име изјавом код земаљске политичке власти с приволом матере и детета, или ако је дете малолетно, с приволом законитог заступника и суда. Таква изјава важи, ако постоји у јавној судијски или нотарски овереној исправи.

§ 166. Али и ванбрачно дете има право да тражи од својих родитеља такву исхрану, одгајање и опскрбу, која одговара њиховом имању, а права родитеља су толика, колико то тражи циљ одгајања. У осталом не стоји ванбрачно дете под правом очинском влашћу свог родитеља него га заступа старатељ.

Скрбити за исхрану дужан је нарочито отац; ако пак овај није у стању исхранити дете, тад прелази ова дужност на матер и по њој на материне родитеље.

§ 167. Отац је дужан да надокнади матери трошкове порога и трошкове опскрбе за првих 6 седмица по порођају. Ако су с породом везани и други трошкови, мора отац надокнадити још и ове. Тражење престаје после три године по породу.

§ 168. Још пре рођења дететова може суд по предлогу матере, ако је она сиромашна а живи пристojно, присилити оног, чије је очинство по § 163 вероватно доказано, да положи код суда износ потребан за опскрбу детета за прва 3 месеца и износ који припада матери по § 167 као накнада трошкова.

§ 169. Док мати хоће и може сама одгајити своје ванбрачно дете, не сме јој отац исто да одузме; ипак он мора плаћати трошкове за издржавање детета. Ако је угрожен интерес детета услед материног одгајања, обвезан је отац да одели дете од матере, да исто узме к себи или да га где другде сигурно и пристojно смести.

§ 170. Родитељи се могу слободно поравнати о исхрани, узгоју и издржавању ванбрачног детета; овако поравнање не прикрађује ни у чему право детета.

§ 171. Дужност исхране и издржавања ванбрачне деце прелази на очеве наследнике управо тако као сваки други дуг.

Ако је било очинство оца признато или судски утврђено, могу ванбрачна деца, која су до очеве смрти била опскрбљена и одгајена у његовој кући, захтевати — док не постану самостална — опскрбу и одгајање у истој мери као до тада али не у већој мери од оне, које имају брачна деца према висини заоставшег имања (оставштине).

в). Законско наследство између ванбрачне деце и родитеља.

§ 754. Обзиром на матер и материне сроднике имају ванбрачна деца једнака права као и брачна при законском наследству у погледу имања, које се може слободно наследити. На заоставше имање очево и очевих сродника немају ванбрачна деца никаквог законског наследног права.

Предлози за измену.

1). Ванбрачна деца имају право на очево име. Ванбрачно дете завичајно је у завичајној општини очевој.

2). И очеви родитељи дужни су старати се за издржавање и одгајање ванбрачног детета, ако то отац не може ради малолетности, неспособности за рад и болести, или ради своје мале зараде, или ако умре пре него што дете само постане способно за зараду.

Мати ванбрачног детета не сме примити уједанпут већег

износа као отпавнину за исхрану, одгајање и опскрбу детета.

Отац и мати дужни су доприносити за трошкове исхране, одгајања и опскрбе сразмерно према свом имању и заради.

3). За последњих 6 седмица трудноће може мати захтевати принос за издржавање од оца очекиваног детета.

4). Ако мати детета дозна, да се отац намерава отети својим дужностима према свом детету тим да побегне из земље, тада морају власти на предлог материн запречити очев одлазак.

5). Отац ванбрачног детета, који се намерно отима својим законским дужностима, кажњава се затвором од једне до три године.

6). Ванбрачна деца имају једнака права на очеву оставштину као и брачна.

7). Ако се не може старати за ванбрачно дете ни једно од лица одређених у законима, прелази трошак за његову исхрану, одгајање и опскрбу у пола на завичајну општину, а пола на државу.

2. Положај разведених супружника.

§ 111. аустриског грађанског законика одређује, да се брак католичких супружника даде разрешити само смрћу једног или другог. На ако је био само и један супружник католичке вере за време венчања, брак је за њега неразрешив.

За супружнике других вера важе за разрешење брака пре свега црквени прописи, па је разрешење брака много лакше него код католика.

Да би у том обзиру при разрешењу брака важио једнаки поступак за све држављање било које вере, морамо захтевати, да се заведе факултативан грађански брак.

а). Положај разведених супружника одређују следећи параграфи грађанског законика.

§ 1263. Ако се супружници сагласе да живе одељено, зависи од њиховог споразума, који се мора истовремено учинити, да ли имају њихови брачни уговори и даље важити, или да ли и како желе исте изменити.

§ 1264. Ако је пак разрешење брака изречено судском пресудом и ако ни једна страна није крива разводу или су обе стране криве, тада може једна или друга страна тражити,

да се поништи брачни уговор, при чему има суд увек да покуша поравнање. Ако је један супружник без кривице, тада има овај право тражити или да брачни уговор и надаље остане у снази или да се поништи или према околностима примерно издржавање.

б). Положај деце разведених супружника.

§ 144. Ако се при разводу брака супружници нису с пристанком суда споразумели о опскрби и одгајању деце, тад одлучује суд с обзиром на посебне околности случаја и интерес деце с обзиром на звање, лице и својства родитеља, те с обзиром на узроке развода, да ли се имају сва деца или само некоја препустити оцу или матери.

Супружник, коме деца нису додељена, има ипак право да с децом лично општи.

Суд може ово општење потање одредити. Трошкове узгоја мора сносити отац.

Ако се околности измене, може суд без обзира на своје пређашње одредбе или поравнање одредити оно, што је у интересу деце.

§ 143. Ако је отац без средстава, мора пре свих скрбити за одгајање мати, а ако отац умре, мора мати преузети потпуну скрб за одгајање.

Ако нема ни матере више у животу или ако је она сиромашна, тад прелази скрб за децу на очеве родитеље, а по том на материне родитеље.

в). Наследно право разведених супружника.

§ 759. Супружник, који је разведен по сопственој кривњи, нема права на законско наследство.

Предлози за измену.

1). Ако дође до разрешења брака без кривње жене, тада има она право да пригодом развода тражи примерну оштету за свој рад у кући.

2). Ако имају супружници у часу разрешења брака имање које су стекли заједничким радом, тад припада супружнику, који нема кривње, примеран део тог имања.

Ако је разрешен брак ради неморалног живљења мужа, има жена право да за се и своју децу поново узме своје девојачко име и да потпуно самостално одлучује о одгајању и опскрби деце.

3. Алкохол као разлог за разрешење брака.

§ 109. набраја као важне разлоге за разрешење брака:

1). Ако је један брачни друг осуђен, јер је прекршио закон или починио злочинство.

2). Ако је злобном намером напустио брачног друга, или ако је тако живео, да је расипао велики део имања оног брачног друга, који тражи разрешење или ако поставља у опасност добре односе у породице.

3). Ако постане опасан за живот или здравље породице; тешке озледе или — с обзиром на односе лица — тешке, поновне увреде; трајне телесне мане, при којима постоји опасност окужења.

Предлог за допуну.

И ако је вероватно, да се под 2.) може убројити и алкохол као разлог за разрешење брака, нека се ипак још напосе помене.

4. и 5. Право наследства женске деце и супруге.

а). Општи прописи.

§ 727. Ако умрли није оставио никакве важеће изјаве своје последње воље, ако није расположио у истој са својим целокупним имањем, ако није оставио одређеног дела лицима, која су по закону дужна да наслеђују, или ако одређени наследници неће или не могу наступити наследства, тада има места законском наследству у целини или у деловима.

§. 728. Ако умрли није оставио ваљане последње воље, тада припада сва оставштина законитим наследницима. Ако је пак оставио последњу вољу тад примају наследници само онај део оставштине, који по последњој вољи не припада никоме.

§ 729. Ако је лице, коме би умрли по закону морао оставити део имања, прикраћено последњом вољом умрлога, тад се може ово лице позвати на законске прописе и захтевати судбеним путем припадајуће наследство.

б). Законити наследници.

§ 730. Законити су наследници у првом реду они, који су с умрлим сродни у првом колону као законити потомци. Колена сродства одређују се на следећи начин:

§ 731. У прво колону спадају они, који су везани с умр-

лим као својим родитељем и то њихова деца и њихови потомци.

У друго колено спадају отац умрлога и мати са свима онима, који су с њим везани по оцу и матери, т. ј., његова браћа и сестре и њихови потомци.

У треће колено спадају деда и баба с браћом и сестрама родитеља и њиховим потомцима.

Од четвртог колена имају права наследства само прадед и прабаба умрлога.

1 Колено.

§ 732. Ако има умрли брачне деце првог степена, тад им припада све наследство било да су мушког или женског пола, рођена за живота умрлог или по његовој смрти. Више деце дели имање по својем броју на једнаке делове. Унуци по живој деци и прауници по живим унуцима немају права на наследство.

§ 733. Ако је умрло дете оставника (умрлог) пре њега па има ово дете једнога или више унука, тада припада део, које би морало примити умрло дете, унуку или свим унуцима на једнаке делове. Ако је од тих унука већ један умро и оставио праунике, тад се дели део умрлог унука међу праунике на поменути начин. Ако има умрли још далњих наследника, тад се врши деоба сразмерно по овим прописима.

2. Колено.

§ 735. Ако нема особе која се родила од умрлога, тада оставштина припада оном, који је с њим у другом колени сродан, а то су његови родитељи и њихови потомци. Ако још живе отац и мати онда им припада сва оставштина на једнаке делове (равне чести). Ако је један од њих већ умро, тад прелази његово право на његову децу и њихове потомке те се између њих подели она половина, која би припадала умрломе.

§ 736. Ако нема више на животу оца ни матери умлога, тада припада она половина, која би ишла оцу, њиховој деци и њиховим потомцима, а други део, који би ишао матери, њеној деци и њиховим потомцима. Ако од ових родитеља нема друге деце сем заједничке или потомака ове деце, тада деле оба дела на једнаке чести. Ако пак осим ове деце има још деце очеве или материне из другог брака, тад припада

заједничкој деци оца и матере како од очеве тако и од материне половине отпадајући део раван оном једностране браће и сестара.

§ 737. Ако већ нема у животу једног од родитеља умрлог, а није оставио ни деце ни њихових потомака, тад припада све заоставше имање оном делу, који још живи. Ако ни овога нема више у животу, тад се дели све имање међу његовом децом и њиховим потомцима по поменутиим начелима.

3. Колено.

§ 378. Ако су умрли родитељи оставника (умрлог) без потомства, прелази заоставше имање на треће колено, т. ј., на деда и бабу умрлог и њихове потомке. Имање се по том дели у две једнаке чести. Једна половина припада очевим родитељима и њиховим потомцима, а друга половина материним родитељима и њиховим потомцима.

§ 739. Свака од ових половина дели се на једнаке делове између деда и бабе једне и друге линије, ако су још живи. Ако је умро један од деда или баба, или ако су умрли оба од обеју линија, тада се дели имање једне линије између деце и њихових потомака тог деде или бабе по начелима, по којима се мора делити цело имање у другом колону међу децом и њиховим потомцима родитеља умрлог. (§ 735. до 737).

§ 740. Ако су умрли дед и баба од очеве или материне стране, па ако нема потомства ни по деду ни по баби, тада припада све наследство још живом деду и баби друге линије, или по њиховој смрти њиховој деци и њиховим потомцима.

4. Колено.

§ 741. Ако треће колено посвема изумре, тад су законити наследници прадед и прабаба. На деда и бабу оца умрлога отпадне једна половина, на деда и бабу матере друга половина. Имање деле оба пара на једнаке делове. Ако један од једног пара не живи више, тад припада његова осмина наследства оној страни, која још живи. Ако један пар не живи више, тад припада његова четвртина другом пару исте стране родитеља. Ако не живи оба пара дедâ и баба једне стране родитеља умрлога, тад припада половина оставштине, која на њих отпада, обадвема парима дедâ и баба друге стране родитеља у једнакој мери, као половина, која им непосредно припада.

в) Законско наследно право мужа и жене (супружника).

§ 757. Брачни друг, који преживи умрлог, законски је наследник — уз децу умрлог и њихово потомство — једне четвртине заоставшег имања, — уз родитеље умрлог и њихово потомство или уз деда и бабу — једне половине заоставшег имања. Ако живе осим деда и бабе потомци већ умрлих деда и бабе, тад припада брачном другу од друге половине наследства онај део, који би припадао по §§. 739. и 740. потомцима умрлих деда и баба. У сваком случају урачунава се у наследство брачног друга оно, што му из имања припада по женидбеном или наследном уговору.

Ако нема законских наследника првог и другог колена нити деда и бабе, тад припада све наследство брачном другу, који остане у животу.

§ 758. Осим дела наследства припадају брачноме другу који остане у животу, као преоставштина, све покретнине из кућног газдинства, али уз децу умрлог само оно, што му је потребно за сопствену употребу.

Предлози за измену

1.) Ако умре један од брачних другова, док су деца малолетна, прима преостали брачни друг цело имање на управу и уживање. Кад постану деца пунолетна, дели се имање тако, да припадне брачном другу једна половина, деци друга половина. Кад умре и други брачни друг, наслеђују деца или њихови потомци сву његову оставштину.

2.) Ако су брачни другови без деце, наслеђује један другог. Кад оба умру, наступају наследство законски наследници првог, другог и трећег колена.

6. Брачна жена може располагати својим имањем.

§. 1237. Ако брачни другови нису учинили никакав уговор о употреби свог имања, тада задржаје сваки брачни друг своја пређашња права сопственика. На оно, што један или други стекне за време брака на који било начин, нема други никаква права. У недостатку доказа држи се да је стекао муж,

§ 1238. Док брачна жена не приговара, важи правна пресункција, да је предала управу свог слободног имања мужу као свом законитом заступнику.

§. 1239. Законски муж сматра се с обзиром на такву управу као сваки други опуномоћени управник, али ипак јемчи он само за првотно имање или капитал. О добитку за време управе није дужан давати рачуна, ако то није изрично уговорено; рачуни се сматрају одобрени до дана укинућа управе.

§. 1240. Ни брачна жена није дужна полагати мужу рачуна о уживању имања, које је била уступила мужу, па је исто сама уживала; брачни другови могу укинути управу, коју су један другога изручили без уговора.

§. 1241. У хитнијим случајевима или кад постоји опасност штете, сме се одузети законитом мужу управа имања макар му је ова била изручена изрично и за увек. Али и он има право да обустави непаметно газдинство своје жене, те је може дати прогласити расипником према законским прописима.

П. одлози за измену.

1.) Што се стекне заједничким радом, сопственост је оба двога.

2.) Ако муж прими управу жениног имања, мора он жени полагати рачуне о управи. Са својим имањем може жена слободно располагати, а исто тако и муж са својим.

3.) Ако опази један или други брачни друг, да његов друг не управља правилно имањем, може захтевати с обзиром на опскрбу деце, да се део имања сачува за децу. Жена може предложити, ако је муж расипник, да се таквим прогласи. Тад се има цела управа имања њој поверити.

4.) Без женине дозволе муж не сме чинити куповину, при којима је тангирано заједничко имање. Исто важи и за жену.

7. Право на старатељство.

§. 191. За старатељство су у опште неспособни они, који сами не могу вршити својих послова ради своје малолетности, ради телесних или душевних мана, или из других разлога. Надаље они, који су били осуђени ради злочина те они, од којих се не може очекивати, да би достојно одгајали сироте или корисно управљали имањем.

§. 192. Ни свештеницима ни странцима нека се у правилу не повери старатељство.

§. 193. Брачне жене морају имати приволу свог мужа за случај да примају старатељство; приволе не требају, кад се ради о њиховом детету, или ако је муж умоболан или ако је његово боравиште непознато или ако је брак разрешен.

§. 194. Од одређеног старатељства изузети су они, које отац или мати, која има право поставити старатеља (§. 196.) — изрично искључи од старатељства; они који су живели у непријатељству с родитељима малолетника или с њим самим, или они, који воде спор с малолетником. Суд одлучује о том, да ли је неко лице неспособно да прими старатељство из разлога, што постоји неоправдани захтев између овог и малолетника.

§. 195. Не могу се присилити да против њихове воље преузму старатељство следећи: жене изузевши матер и бабу даље свештеници, војна лица и јавни чиновници, који трајно активно службују, а исто тако онај, који је навршио 60 год. и који има да скрби за више од четворо деце или унука, или који има већ једно напорно старатељство или три мања, коначно онај, који би врло тешко и с великим трошковима вршио овај посао ради удаљености свог боравишта од старатељског суда.

§. 196. Пре свега припада старатељство ономе, ког постави на то место отац, или ако отац није о тои ништа одлучио, мати ако нема запрека наведених у §§. 191—194.

§. 197. Ако је мати, изузевши случај наведен у §. 196. или неко други оставио малолетнику какво наследство, те је у исто време поставио старатеља, тад овај делује као старатељ за остављено имање.

§. 198. Ако последњом вољом није био постављен старатељ или је био постављен неспособан старатељ, тада се има предати старатељство пре свега законитој матери, потом очевом оцу, очевој матери, коначно најближем сроднику и то по могућности старијему између најближих.

§. 199. Ако није могуће одредити старатеља на поменути начин, тад се препушта суду, кога да постави старатељем с обзиром на способност, сталеж, имање и боравиште.

§. 211. Суд додељује жени постављеној за старатеља сустаратеља.

1.) Ако законита мати постане старатељем и ако је отац

у последњој вољи одредио доделење сустаратеља у случају, да је отац у време своје смрти имао очинску власт над малолетником.

2.) Ако га тражи старатељка.

3.) Ако суд сматра, да је у интересу штићеника потребно постављање сустаратеља из посебних разлога, нарочито ради опсежности или тешке управе имања.

4.) Ако незаконита мати постане старатељка те је потребно суделовање сустаратеља за заштиту интереса ванбрачног детета.

При одређивању сустаратеља има се пре свега узети у обзир изрично воља оца, даље предлог старатељице, коначно сродника малолетника.

К прописима о старатељству не предлажемо никаквих измена.

Алојзија Штеби.

Извештај о раду Народног Женског Савеза за годину 1921.

Ма да је историја нашег постанка веома лепа, и да би о њој било пријатно говорити, као о младом струку, усађеном у здраво тло, на овом месту то није потребно чинити. Ми знамо *када* и *зашто* смо постали. И ако рекнемо: „Укоренили смо се,“ обележили смо што је најважније у нашој краткој историји. И рекли смо истину.

„Постанак нашег Савеза резултат је потреба наших социјалних прилика. Оне су неодложно диктовале слојан и спојен рад наших женских удружења са ширим програмом.“

Тај мали историјат дала нам је председница Савеза на прошлом пленарном скупу нашем у Новом Саду и довољно је, ако га оживимо у сећању. Имамо да говоримо о развоју. Он је спор али поуздан.

Велики су задатци што нам их поставља ово доба; хтели би да кроз овај извештај покажемо, како их решавамо.

„Да се до крајњег циља дође потребан је што живљи и непрекидни контакт између централног одбора и појединих друштава.“

Ту девизу истакла је председница Савеза и она је била схваћена и спроводила се. Настојало се стајати у контакту са члановима и њих међусобно зближавати. У програм свога рада узео је Савез све елементе на којима је био заснован ранији женски задружни рад, проширујући их према захтевима новог доба.

Према том програму текли су послови и у овој години. Код извођења послова била је морална снага далеко већа од материјалних средстава; није се могла развити најважнија акција: пропаганда и лични надзор у сврху реорганизације наших удружења. За путовање и хонорисање стручног надзорног органа није било средстава.

Велика треба да је наша брига, која се у том погледу везује за наш будући рад. Јер поље рада нагло се проширује; нас зове у помоћ огромна несређеност у свима правцима општег делања — ми не стижемо. Наше је састајање ограничено; наши су зборови локални; наше се мисли измењују само путем писама; наше се речи једва пробијају кроз штампу. Док нам не буде могуће живо упознавати живот и рад наших удружења, рад нам неће тећи ни безбрижно ни правилно. О томе треба водити рачуна и настојати да се отклони све што уставља наш развитак.

Организација и рад.

Наш Савез састављен је данас из 205 удружења. Хтели би дати о њима тачне податке, но то нам је немогуће, због непотпуности друштвених извештаја. За појединачну бројну снагу њихову узимамо просечно број 250. Према томе, преко 50.000 жена овом су организацијом везане у једну целину која у нашем слабо организованом друштву није незнатна.

У овој години почео је рад са 186 удружења, а придобило је 19 нових. Иступило није ни једно. Око једне трећине женских друштава још није у нашем склопу; тај задружни елемент има подједнаку моралну вредност, као и елемент наше организације.

Свим женским друштвима уставља рад финансијска слабост, па и Савезу.

Потребно је било поћи у масу и развити наук о организацији. Ми то нисмо могли, и рад нам је био више канцеларијски. Осим што је целокупна управа држала прописану пролетњу пленарну седницу, Централна Управа Савеза у Београду одржала је у овој години 32 седнице.

Предмети, који су долазили на дневни ред решавани су, по могућности, без одлагања. У току рада показала се непотпуност у подели секција, но посао се тога ради није ограничавао; одабирала се лица и правилно решавала послове, који нису засецали у поједине секције.

Савезна удружења радила су у главном према упутнику, што су га примали од Управе.

Да се рад постави на једну базу о томе су се много бринуле: председница Савеза, секретар за страну кореспонденцију и члан управе г-ђа Каснар-Караџић.

Председница је скицирала план за рад на дечијем и инвалидском питању за рад на хуманом и привредном пољу, који је на седници од 13.-VII. усвојен и по њему утврђен пословник.

Као особита организаторска сила показала се гђа Вера Крсмановић из Сарајева, члан наше Управе и повереница за Босну а исто тако и наша повереница за Банат, г-ђа Љубица Павловић. Оне правилно схватају циљ Савеза и реализују га. Разврстани послови кретали су се овако:

Национални рад:

Чин, обављен на загребачкој Скупштини сакупљањем прилога у корист неослобођеног словенског живља, а са резултатом од 20.000 дин., био је подлога за даљи рад у том правцу.

Саосећали смо бол хрватског и словеначког народа, тамо на периферијама наше домовине и посветили му велику пажњу. Ту се особито истиче митинг, који је иницијативом и агилношћу председнице Материнског Удружења у Београду, поводом плебисцита изведен 6. октобра 1920. год. у Београду, за ослобођење Корушке.

Издаје се проглас, ког потписује председница Савеза и председнице свих београдских женских друштава. Позива се Београд да дође и да охрабри Корушане, „да издрже овај задњи бој 10. октобра 1920.“ Говорници на тој конференцији

били су г. г. Адолф Рибникар, потпредседник Народног Представништва и Станоје Станојевић, професор Универзитета. Конференцију је отворила председница Савеза и изрекла резултатну реч српске мајке: „Нису мајке ове земље расипале утробу своју по целом свету зато, да други жању сетву њихових труда. Ко је, као сне, приложио својој земљи најмилије што је имао, тај неће дозволити да њихови гробови претрпе срамоту; оне ће све стати раме уз раме са људима и тражити национална права стечена једино храброшћу њихове деце.“ Њен поклич, упућен Корушким сестрама: „Сестре из Корушке, довикујемо вам одавуд са Авале, не очајавајте, ми смо с вама! Недамо Корушке, она је наша и мора бити наша!“ — Остао је и даље наша парола!

На извештај Мариборског женског друштва о оснивању „Југославенске Матице“ Савез је позвао сва београдска удружења да ступе у чланство тог друштва.

Изасланство Главног Одбора Кола Српских Сестара на свечаност прокламовања „Кола Југославенских Сестара“ у Љубљани известио је: да Словенке показују особито схваћање националног задатка и да високо цене везу, коју је Савез створио између Хрватских, Словеначких и Српских жена. Диста су јаке везе, које је Савез створио широм наше стране отаџбине и сваког су дана чвршће и интимније. Жене из свих крајева, прилазећи Савезу, добијају с једне стране ослонаца за свој рад, с друге уносе у своја друштва нове полете. Сам тај факат доказује вредност савезног рада. Истичемо то, као највећи успех нашег рада, посвећеног Уједињењу.

На апел госпођице Јеле Лазаревић, позвата су савезна удружења да узму учешћа у грдној беди српског живља у Скадру и код преноса Његошевих костију на Ловћен.

Посебни одбори позвали су Савез да помогне градњу Маузолеја за стрељане грађане и грађанке у Прњавору и подизање споменика незнаном јунаку на Авали.

Савез у свему узима учешћа. Послови су у току.

Учињен је нов покушај за помоћ истарским избеглицама прикупљањем прилога. Прилози стижу.

Учешће наше у народној жалости, поводом смрти Краља Ослободиоца, обележила је гђа председница у речима посвећеним великом покојнику.

У Нишу је 3—4 септембра обављен чин преноса костију у рату убијених свештеника у околини Ниша, у нишку цркву. Савез је на тој свечаности био заступљен по свом секретару, а повео је озбиљну бригу о породицама тих ратних жртава. Дубоке утиске са те свечаности изразила је наша изасланица у посмртној речи, која је објављена у VI и VIII броју „Женског Покрета“.

Савез је интервенисао код Министра Социјалне Политике да Дечији Лист, који излази у Новом Саду, у редакцији Зорке Симе Лазића добије знатну потпору. Тај лист врши националну пропаганду кроз деције редове према упуству Савезног Одбора.

Ми и сувише осећамо да наши политички идеали нису реализовани, да наш национални рад још несме престати.

Прелазимо на

Социјални рад.

У овој години је он значајан. Сређивање социјалних прилика у земљи стварањем устава и нових закона изазвало нас је да иступимо са својим захтевима, како би се побољшао положај жене у друштву. Дата нам је прилика да упознамо пројекте за прераду закона и да узмемо живљег учешћа у социјалним пословима.

Министарство за Социјалну политику обавестило нас је о оснивању радионице за ратну сирочад, и ми смо показали најбољу вољу да ту акцију помогнемо.

Исто Министарство упутило је Савезу и савезном удружењу „Колу Српских Сестара“, које успешно ради на инвалидском питању, „пројект о уређењу пензија погинулих ратника и инвалида и њихове деце“, као и нацрт Инвалидског Закона“, да га проучи и стави своје примедбе. Управи је пошло за руком заинтересовати за та питања и остала удружења у Београду; дати су им пројекти на проучавање. У колико интереси жене и деце нису довољно заштићени, затражене су допуне. У ширу комисију за стварање тих закона ушле су и чланице Савеза као саветујући чланови.

Од стране Женског Савеза, и на његов предлог, одређен је велики број жена да помогну београдску општину при проверивању домова београдских сиромашних породица и оне су савесно извршавале дате налоге.

Поднета је петиција архијерејском сабору за други свештенички брак у православној цркви.

Код Министарства поште и телеграфа заступани су интереси поштанских чиновница, да би биле прагматизоване. Питање прагматизације повољно је решено.

Савез је узео у заштиту једну, неправедно отпуштену поштанску чиновницу и успело да је поврати је у службу. Тај случај, изазват некоректним понашањем мушкараца, довео је до размишљања: које мере да се предузму да се положај женских чиновника поправи. Решено је сазвати збор запослених жена и ту ствар јавно и објектно претрести. Референт има бити секретар Савеза за страну кореспонденцију.

Једној учитељици, која је тако исто имала неприлике са председником школског одбора, помогнуто је да дође до свога права.

Код Министарства Финансија интервенисано је у питању додатака на скупоћу, за удате чиновнике.

Поводом наредбе о отпуштању женског нижег чиновничког особља и укидању указа за жене-чиновнике избила је у женском покрету велика забринутост. Савезно Удружење „Друштво за просвећивање жене и заштиту њезина права“ у Београду, упутило је преко Савеза петиције на највиша места. Та се наредба прогласила пролазном.

Министарство за Социјалну Политику обратило се Савезу да преко Интернационалног Женског Савеза прикупи податке о раду жене на инвалидском питању. Стигли су извештаји од грчких, француских, талијанских и аустријских жена. По изреченом мишљењу министарства извештаји су веома корисно послужили намењеној сврси.

Даља активност наших чланова у социјалном раду јесте ова: Један члан Савеза саветујући је члан Америчке мисије D-га Ридера, којој председава Епископ Николај Велимировић, а у којој су заступљена сва Министарства.

Два члана Управе Савеза стално су аташирана у државној заштити деце; колико се ту њихово суделовање цени види се из тога, што је једна од тих чланица била изабрата, као делегат на конгресу у Женеви. Савез је био тамо заступљен.

Председница Савеза и чланице свих удружења у престоници активне су у „Народном Одбору“, организованом за заштиту деце у целом свету. О дечијем дану скупила је председница Савеза сама 4000 дин. и предала, као члан главног одбора, заштити деце.

Председница је редовно давала извешће Кнегињи Јелени о стању здравља ратних сирочади у Дому за заштиту деце. 8. децембра 1920. Кнегиња је лично обавестила г-ђу председницу да ће посетити дом. Председница Ју је у дому дочекала са управом, провела је кроз све просторије, на жељу кнегиње и у кухињу, где је она опробала храну, спремљену за децу. Кнегиња је била особито задовољна уређењем дома и богато је обдарила сирочад и препоручила их бризи нашој.

Месна државна заштита деце и младежи у Београду упутила је на Савез веома снажан апел, да поведу заједничку бригу о женској деци од 12—16 година. Поводом тога одржана је са надлежним факторима једна конференција; ствар ће се најозбиљније и даље водити, и очекују се најповољнији резултати.

Савез узима учешћа у решавању најважнијих социјалних питања јер жена постаје активан државни радник. Изједначење делатности жене и мушкарца повућиће, несумњиво, за собом и изједначење у јавним и приватним правима, која су жени за сада још ускраћена. Прелазимо на:

Хумани рад.

Док је Савез истакнуте послове вршио директно, хумано је он могао деловати само посредно.

На молбу „Савеза Добровољаца“ за помоћ, издато је препоручено писмо, са којим исасланик Савеза Добровољаца може приступати нашим удружењима и затражити помоћ. Савезна удружења се лепо одазвала и акција је ванредно успела.

У споразуму за Руске избеглице ради Савез кроз Руско-Српски Комитет, којем је доделио два члана.

Када је на Сушаку јављено, да је помоћ, коју је Министарство Цросвете одобрило ђачкој мензи, у износу од 10.000 динара месечно обустављена, председништво је интервенирало код Министра Просвете и добило обећање да ће се помоћ успоставити.

Заузимањем председништва добио је далматински свештеник Дон Нико Мишица од главног одбора за заштиту југословенске деце девет бала одеће за децу и бесплатан пут за повратак у Далмацију. Сплитска „Ришка Prosvjeta“ обележила је то у свом другом броју о. г. у чланку „Dobro djelo.“

Помоћу својих удружења у Београду избавили смо из велике беде једну породицу у Земуну.

Излазили смо на сусрет ђачком „Феријалном Савезу“ и „Савезу Удружене Југословенске Омладине“ и указали многој путујућој групи најлепше гостопримство. Наглашујемо да смо најмање бриге имали на пољу хуманог рада у нашој организацији, јер скоро сва наша удружења обележена су као добротворна и раде самостално, са разумевањем и љубављу.

Хигијена.

У колико је хумани рад у нашој организацији схваћен и развијен, на пољу хигијене скучен је, и Савез има ту много да исправља.

Течајем ове године иступило се јаче за ствари које засецају у рад хигијене, но за многе друге, а свуда је било више успеха но ту.

Од Министарства Народног Здравља тражено је да на свима Дечијим Игралиштима присуствује за време спорта и играња какво стручно лице, које ће водити надзор над децом и нарочито бдити на њихово здравље. Ова молба успела је.

Има се повести озбиљна брига да се за хигијенско питање заинтересују женске организације. Прошлост нашег задругарства казује да оне, од како постоје, нису основале ни једну болницу; а томе има пола века.

Тешко је разумети зашто је тако; јер жене показују особиту способност у неговању болесника. Највеће болнице на свету одржаване су у рукама једне групе жена — жена калуђерица. Треба испитати: тражи ли то поље рада баш такав став жена у животу, какав та група заузима? Рад на здравственом пољу зове, истина, у службу дан-ноћ. Но и многи други позиви не бирају час, а жена их врши. Да ли је на здравственом пољу неко штеди, или је неко заклања? Свакако то треба сазнати. Жене лекари код нас нису нова појава и њихов је положај доста повољан и ако још не посве изједначен са му-

шким лекарима; жене апотекари новија су појава, имају још много да се боре да створе себи самосталан положај; болничарке стоје понајгоре. Сам тај позив стоји код нас, где се све мери неком чудном градацијом, посве ниско. До сада су у тај позив улазили обично људи без егзистенције, а за ту узвишену службу посве неспремни, или једва спремни. Уређење модерне школе за нудиље, о ком се сад баш брину наши највиши органи, исправиће све погрешно схватање и вршење болничарске дужности, а упоредо с тим унапредиће здравље и здравствено васпитање народа.

Схватајући важност тога подхвата ми смо га помогли. Разаслат је проглас и позвата су сва удружења да шаљу одабране кандидатке и материалну помоћ. Апел се понављао, али је успех остао незнатан.

Нешто боље пролази наше суделовање у подухвату „Друштва Београдских Женских Лекара“ за уређење женске болнице у Београду. Друштва су се добрим делом одазвала и прикупила у ту сврху приличну своту.

Не свађујемо кривицу на наше организације што је хигијена у нашем народу несхваћена наука, непознато добро. Има ту много већих кривица! Ми указујемо само на то, да рад око народног здравља тражи њихову најбољу снагу. Нада све је потребно да се уреде и појачају хигијенске секције у свима управама наших Удружења и у Управи Савеза.

Ако се наша удружења угледају у том послу на Дубровачку и Сплитску Задругу, олакшаће нам једну од наших највећих брига.

Феминистика.

Уставотворна Скупштина довела је неким својим резолуцијама Женски Покрет до правог револта.

Поводом тога жене у Сарајеву сазивају велику скупштину за право гласа за жене.

Удружење Југословенских Жена у Загребу одржава 10 априла о. г. ванредно успелу скупштину и доноси више резолуција.

Матица Напредних Жена у Новом Саду моли Савез да се стара: да би Устав дао жени сва грађанска и политичка права.

Друштво за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права у Београду сазива 8 маја о. г. значајну конференцију и обраћа се Савезу да донесене одлуке преда на надлежна места и да помогне издавање брошуре: „О праву гласа за жене.“ Тај покрет налази у Савезу јаку помоћ. Резолуције се подносе и поткрепљују посебним представкама; издање књиге помаже се са 1000 динара.

Савез је почео ове године издавати књиге, које засецају у женско питање. Ово дана изашла су два таква издања: „Извештаји Савезних Удружења за год. 1920—21.“ и „Споменица на I Конгрес жена у Београду 1919.“ Прву књигу редиговала је Зорка Јанковић, секретар Савеза, другу Јела Спасић члан Управе Савеза. Издање књига имало је великих техничких и финансијских тешкоћа; прве су, као што видимо савладане; друге ће бити савладане и сређене, ако наши чланови за њих покажу интересовање какво им дугују.

Управа Савеза много размишља о оснивању свог органа и мисли првој надолazeћој скупштини поднети о томе конкретан предлог.

На конгресу Швајцарских жена, који је ово дана одржан у Женеву, заступала је Савез г-ђа Боса Степановић, и слала веома тачне и лепе извештаје.

На конгресу Америчких жена, који ће се састати у новембру о. г. у Вашингтону биће Савез заступљен по г-ђи Мабел Славка Грујића.

У свеколиком овогодишњем раду управе најважнија је акција предузета *за право жене пред законом.*

Пошто је питање правног положаја жене сада баш у решавању, одабрато је оно, као што је познато, за главну тему на овој седници. Наши ће референти изнети своја мишљења и потраживања која треба да доведу циљу. Настојаћемо да останемо што смо постали, а то је: *Женска Одбана.*

Културно-просветни рад.

Према свом програму Савез је водио бригу о народном просвећивању.

Та тачка програма озбиљно је схваћена и у нашим удружењима јавне катедре постају модерна школа, а жене у њој најпреданији слушаоци.

Од стране управе држала је предавање председница: „Наша деца и ми,“ и секретар за страну кореспонденцију: „Импесије са интернационалног конгреса у Кристијанији са обзиром на смрт Руже Стојановић.“

Од Савезних удружења стизале су молбе да се пошљу изасланици да одрже јавна предавања. Како позивачи нису додиривали питање трошкова, једва се могло поћи у оближња места. Велике су то сметње, а сва нада да би могле бити отклоњене почива на том, што се Министарство Просвете изјавило вољно помоћи сваког, ко хоће да пође у народ у просветној мисији.

Циклус предавања управне чланице Др. Јелке Перићеве износи се у седници од 13-VII-1920, као особит пример. Та предавања, намењена политичком образовању жене, оцењују се најбоље и увршћују у пословник културне секције.

Предузелo се: предавања Др. Јелке Перићеве и предавања из хигијене од Др. Маше Живановића, из социјалних наука од Др. Зденке Смрекар, као и још неких угледних предавача из разних грана науке сакупити и умножити, те разаслати у народ да се популаришу. Очекује се повољан резултат тога предузећа.

У ствари оснивања „Школе за кухињу“ затражено је, на молбу „Удружења демократских жена“ у Сиску, упуство од Министарства Просвете. Добили смо одговор да ће се Савезним удружењима, која желе оснивати такве школе, дати програм и новчана помоћ.

Иницијативом нашег одбора дата је женском друштву у Лазаревцу, од стране Српског Црвеног Крста, помоћ у стварима за уређење радничке школе.

Апеловали смо на наша удружења да помогну подизање Дома Ученица Учитељских Школа у Београду.

Настојаћемо да се рад у просветном правцу појача.

Економија и привреда.

Кроз овогодишње делање наше протезала се општа велика брига о сузбијању скупоће. Расправљало се о начину борбе противу тог зла. Одабран је пут јавних конференција.

Избило је и питање о оснивању женске потрошачке задруге у Београду. Референт је била г-ђа Јела Ивановић и ствар је у начелу примљена. Решено је сазвати женски збор

да донесе одлуку. Питање становања доводило је у опасност опстанак некојих наших удружења и њихових корисних институција. Некојима су, нашим заузимањем, уступљене државне зграде.

Питање таксе за забаве, концерте, конференције, штети економију наших удружења. Покушано је ослободити се тога терета, но остало је безуспешно. Учиниће се нов покушај, као и за ослобођење плаћања таксе на молбе и за ослобођење поштарине.

Наш наслеђени и још очувани капитал, женска народна индустрија, имала је у женским организацијама, од увек, јаку потпору и могла је у народној привреди заузети важно место. Савез високо цени рад српских, хрватских и словеначких жена, које се стављају за чуваре тог народног богатства. Са вером, да ће савремени препород донети тој привредној грани најлепши расцвет, помагаће Савез најбољим својим силама ту грану привредног рада.

Као што је радосно изашла на сусрет Народној Женској Задрузи из Дубровника, да прикаже у Београду далматинске везове, тако управа жали што није могла извести пројектирану изложбу хрватских народних рукотворина. Изложба је била најављена за месец мај, када је још трајала школска настава, а школе у Београду су једине просторије где се изложбе могу сместити.

Управа се изјавила спремна, да, на позив г-ђе Женке Франгеш из Загреба помогне приредити изложбу Југословенских радова у Лондону. Пројект је остао нереализован.

Г-ђа Франгеш упутила је Савезу нове молбе: да се узме у заштиту расипање и пропадање народних рукотворина; да се замоли Мин. Просвете да забрани извоз оригинала; да се извести босанска женска друштва да не дају ствари странцима. О овим умесним предлозима повели смо бригу и стално ћемо је водити. Повели смо бригу и о набавци материала за радничке школе.

На молбу „Петрињске Удруге за промицање народне индустрије“ Савез је затражио ослобођење од царине на увоз свиле. Одобриће се увоз у вредности од 25.000 динара годишње без царине. Путем јавности апеловали смо на државну помоћ, да се из богате збирке орнамената Др. Радована Казимировића,

која је ове сезоне у Београду била изложена, уреде албуми за наше школе. Жеља наша да видимо у страном свету изложбу женских народних рукотворина, биће наскоро остварена.

Колико финансије наше дозвољавају ми помажемо материјално сваку вредну ствар, сматрајући да смо тиме учинили патриотско дело. Такво једно дело је и наш упис државног зајма.

Припомоћи.

За извођење наших послова примали смо од државе припомоћи. Примали смо их директно и индиректно. Примао их је Савез и Савезна Удружења. А, јер је снага наших чланова снага наша, бележимо оне, који су нас подупирали.

Највећу помоћ даје нам Министарство Просвете. У згради Министарства смештена је наша канцеларија; министарство је привремено ослободило од наставничке дужности нашег секретара за страну кореспонденцију, да би могла вршити наше послове; оно плаћа учитељице у школама женских друштава, даје помоћ друштву, које ради на народној просвети, помаже друштвене мензе, даје помоћ у новцу за наше састанке.

Министарство Спољних Послова помогло је штампу наше Споменице на I Конгрес у Београду.

Министарство Народног Здравља издашно помаже женска удружења, која раде за народно здравље.

Министарство Грађевина олакшава грађене задружних домова.

Министарство Трговине и Индустрије издржава више учитељица радничких школа наших удружења.

Министарство за Социјалну Политику даје помоћ при извршавању послова, која засецају у дечије и инвалидско питање и потпомаже наша пропагандистичка путовања.

Министарство Саобраћаја олакшава нам састајања повластицом снижених цена код вожње жељезницом и на речној пловидби.

Министарство Шума и Руда одступа земљиште на Плитвичким Језерима за градњу дома за изнемогле жене. Тај велики дар дат нам је на заузимање наше врле потпредседнице гђе Злате Ковачевић-Лопашевић.

Наша удружења примају још помоћ и од страних ми-

сија. Осим државне помоћи Савез има једини извор за материјално издржавање у чланским доприносима. Надамо се да ће у томе погледу поћи на боље кад се још јаче утврди контакт између Савезних удружења и Савеза и кад шири кругови упознају наш рад.

Признања.

По најбољој својој увиђавности вршили смо и културну дужност: одавање признања заслужнима. Поздрављена је 25 годишњица рада велике хрватске педагошкиње Марије Јамбришекове и изабрана је за почасног члана.

Хрватска књижевница Клотилда Цветинић бира се за почасног члана.

Умрлог Војводу Мишића уписује Савез за великог добротвора „Друштва за заштиту деце“ са улогом од 1000 дин. Из дневника Савезног види се и ово: Приликом велике свечаности одликовања Београда приредила је београдска општина у част изасланика Француске Франше-а д'Епереја свечан банкет, на коме је председница Савеза била у име женских друштава.

Исто тако и на парастосу добровољаца, који су пали на дунавском кеју, при одбрани Београда заступљен је Савез.

На свечаној седници, коју је приредило Коло Српских Сестара поводом боравка велике наше добротворке гђе Мабел Славке Грујића, Савез је био заступљен и секретар савеза Зорка Јанковић, обележила је у јавности значај те седнице веома искреним речима.

Савез и савезна удружења узимају учешћа у 20 годишњици Сплошног женског друштва у Љубљани. Из пера савезног секретара Зорке Јанковић изишли су поводом тога прегледни чланци у престоничкој штампи, у којима је рад угледног Сплошног Женског Друштва означен, као веома важан за нашу националну идеју и значајан за наш покрет.

Приликом прве крсне славе слепих Инвалида у Земуну, на Крстов-дан ове године, уз остала београдска женска друштва и земунске женске задруге, и Управа Савеза је послала своје заступнике, а прославу у јавности забележила.

У свим значајним догађајима у нашој земљи учествује Савез, те на тај начин одржава везу са друштвом из ког је поникао, ради којег постоји.

Молимо да се наш извештај прими и у њему учи израз воље, приказ снаге, доказ чина и наговештај идеја.

Београд, 15. X. 1921.

Зорка Јанковић,

секретар Нар. Жен. Савеза.

И з в е ш т а ј

Секретера Савеза за страну кореспонденцију, у години 1921.

Имајући на уму околност да Савез наш нема средстава за издавање листа, или привремених брошура, којима би обавештавао своја подручна друштва о свему што се догађа, имајући то на уму, ја ћу бити слободна, за љубав оних савезних чланова који су далеко од центра, *рећи овде у неколико краћких и грубих црта: шта значи то тело које се зове Интернационални Савез Жена.*

То је велика међународна организација жена из целог света, чији су чланови, до данас, око 30 разних народних Савеза, почевши, рецимо, од америчког и енглеског народног женског савеза, па свршивши са народним женским савезом украјинским и естонским. Основан је Интернационални Савез пре 27 година, претежно иницијативом американских жена, али, према резолуцији Кристијанског Конгреса 1920, не иницијативом појединих личности, него струјом целог друштва напредних жена у Америци, а с њима и напредних жена у Енглеској.

Сваких пет година сазива Интернационални Савез Конгрес, редом по великим градовима Америке и Европе. Сваке две године држи своје састанке Управни Одбор, а сваке године т. зв. Биро (најуже саветујуће тело Савеза, састављено из председнице, потпредседница, секретара и благајника) опет према договору и гостољубивом позиву, по разним градовима света.

Делокупруг Интернационалног Савеза као Савеза јесте, прво, све оно што је у делокругу његових чланова, затим стварање могућности састанка и пословних договора између жена,

целог света. Делокруг Управног Одбора јесте надзор над радом појединих народних савеза, саветовање и полагање његових акција стручно и морално, и организовање покрета око интернационалних проблема човечанства (н. пр. питање опште хигијене, или питање истог морала за људе и жене, итд.); или око интернационалних проблема жена (н. пр. право гласа, или жена пред грађанским закоником, или невенчана жена, итд.).

Часништво и секције рада Интернационалног Савеза изгледају овако: Председница: Гђа Шапонјер Шекс, Женева. Потпредседнице: Гђа Оцилви Гордон, Лондон; гђа Аврил де Сент Кроа, Париз; гђица Форкхамер, Копенхаген; гђа Др. Саломон, Берлин; гђа Добсон, Тасманија (Аустралија); гђа Мор, Сент Луј, (Америка). *Кореспонденцијски секретари*: Први: Гђа Ана Бакер, Фредриктад (Норвешка); Други заменик првог: г-ђа Исидора Секулић, Београд. *Деловође*: Гђица Цимери, Лондон; гђица Ван Еген, Арденбур (Холандија); Заменици: гђица Робертон, Глазгов; гђица Целвегер, Базл. *Благајници*: Први: Гђа Санфорд, Везанфорд (Канада); Други, заменик првог: гђица Антонопуло, Атина.

Сталне комисије: 1.) За финансије (наш репрезентант гђа Јања Чучкова). 2.) За штампу (наш репрезентант гђа З. Карацић). 3.) За мир и арбитражу (наш репрезентант г-ђа И. Секулић). 4-5.) Законски положај жена и право гласа и грађанска права (наш репрезентант гђа Л. Петковић). 6.) За јавно здравље (наш репрезентант Др. Божана Бартош). 7.) За наставу (наш репрезентант гђа Мира Кочонда). 8.) За емиграцију и имиграцију (нема репрезентанта). 9.) За бригу око деце (наш репрезентант Мис Ана Христић). 10.) За једнаки морал људи и жена (наш репрезентант гђа Ф. Тавчар). 11.) За трговину и професије (наш репрезентант гђа М. Вуловић).

Целокупни административни, репрезентативни и радни апарат Интернационалног Савеза гломазан је и доста спор. Главни канали његови у поједине народне савезе иду кореспонденцијом и учествовањем у раду секретара за страну кореспонденцију и репрезентаната по сталним комисијама.

Наравно, компас, и руке и мозак рада у Интернационалном Савезу, то су најискуснији, највреднији и најнапреднији његови чланови, то су Енглескиње и Американке, и одмах

за њима север Европе, Скандинавија, Холандија, Немачка. Отуда и од три званична језика, енглеског, француског и немачког, превлађује и влада енглески. Француске жене су одлични идеолози, одлични диалектичари па и врло добри радници, али као борци радници не могу издржати конкуренцију са англо-саксонском расом. Друге народности још мање.

Прелазим на *наше* везе са Интернационалним Савезом. Оне су давнашње, још из времена када је садашњи наш Савез био Савез Српских Жена, и репрезентацију српске жене носиле, са много успеха, председнице Савеза, затим поједине госпође наших посланика на страни, а нарочито врло интелигентне и агилне даме: гђице Ана Христић и Јелена Лозанић. Везе са Интернационалним Савезом настављене су, и одржава их данас Савез Југославенских Жена, који је, у последњој години, имао своје главне функционаре у трима делегатима на конгресу у Кристијанији (гђе: Кочонда из Загреба, Плешко из Љубљане и Секулић из Београда), у секретару за страну кореспонденцију гђи И. Секулић, и у представницама по Сталним Комисијама.

Управни Одбор Савеза је женерозно финансирао одлазак делегата на Кристијански Конгрес, а делегати су, ако то допуштају госпође Кочонда и Плешко, према својим скромним силама, и уз околност потпуне необавештености о обичајима и прописа конгресних агенда, добро извршиле своје дужности. Гђа Плешко је, на митингу секције за заштиту деце, прочитала свој реферат на енглеском језику, и са стварним и са формалним успехом. Гђа Кочонда је, у секцији за наставу, прочитала реферат о образовању наше жене на француском језику, а на јавном скупу у Женској Читаоници у Кристијанији прочитала предавање о народној нашој књижевности на немачком језику. Обе даме су имале много и чисто друштвеног успеха, стекавши свугде симпатија. Гђа Секулић је такође савладала један део дужности наше делегације.

Што се тиче сталног пословног нашег општења с Интернационалним Савезом, имам да изнесем пред збор извесне опаске и опште закључке.

Пратећи ток конгреса у Кристијанији, обраћајући пажњу на писма која сам у току године дана примала и писала, интересујући се за текстове разних извештаја, резолу-

ција и меморандума — дошла сам до закључка да поједини народни савези могу радити, односно дати себе осетити у Интернационалном Савезу на три начина: или друштвеним саобраћањем, или умним радом, или једним и другим. Под друштвеним саобраћањем разумем путовање делегација на конгрес, седнице, митинге и забавне састанке Интернационалног Савеза, са сврхом упознавања личности, задобијања симпатија, позивања у узајамна гостовања, а без нарочите обавезе пословног и стручног суделовања. Далеко сам од тога да потврдим да је овакво општење беспослица и површно. Оно је чак врло потребно, али, само за себе, значи, најједноставније и формално учествовање у животу Интернационалног Савеза. Под умном сарадњом разумем: редовно примање и читање органа и брошуре највиднијих и најважнијих, па ако хоћете и свих већих женских организација, улажење у идејне и у фактичке борбе тих заједница тиме што би им се у форми писама, представки, чланака и реферата слала допуњујућа или информативна дата, затим, сарађивање на друштвеним органима и улажење у чланство сличних организација (Женски Покрет, нпр. у Интернационалну Сифражетску Лигу, Наставничко Удружење у Интернационалну Федерацију Академских Жена), затим, специјалне дискусије на специјалним седницама, најзад, самостални предлози за програме Сталних Комисија и конгресних и седничких састанака.

Под трећим случајем разумем идеално интегрално сарађивање у Интернационалном Савезу које спаја у себи оба наведена начина везе и контакта.

Питање је сада који је случај наш случај? По души говорећи, и строго судећи, ниједан. То, наравно, не значи да нас у Интернационалном Савезу нема, и да нас не знају; то значи то да редовита (свагдашња и органска) сарадња није наш случај. Као увек у нашем народу ми смо имали успеха и забележили се тамо, *где је на јуриш требало узети позицију, и истрчати испред других*. То је као приликом Конгреса у Кристијанији. После, када је требао доћи *организован, подељен, непрекидан и невидљив рад*, када је требало *тачно, педантно и савесно извршити оно зашто смо се именов својим обвезали*, када је требало *узети на се обавезу мучног помицања ствари од човека до човека* — онда смо, као свугде и

увек хтели и волели, али остајали недисциплиновани, нетачни и спори. Појединци су стизали, напрезали се, давали, али марша организоване трупе није било.

Можда смо још нови, можда је време кратко, можда је посао нов и тежак... Можда... Ја ћу, с тога, место резултата навести овде олакшавајуће околности.

За неговање друштвеног саобраћања, за редовно реванширање, треба материјалних средстава. Савезна каса има их премало; разна министарства помажу прилично, али нам не одржавају фонд за путовања; добротвора, који би прилагали дарове за делегације омладине и способних репрезентаната, немамо; обичај, да имућне даме о свом трошку иду на интернационалне друштвене састанке, тај обичај још није наш обичај. Пропаганда и стицање веза чисто друштвеним путем су, дакле, доста проблематични. Остаје умна сарадња. То је поље на коме бисмо могли, на коме бисмо чак *морали* успети, иначе ћемо спасти на нумеру једну у Интернационалном Савезу. Тај умни посао се састоји, прво, у редовном, добро смишљеном (што интелегентнијем) сарађивању у оних десет Комисија; затим, у сарадњи (извештајима и чланцима) на листовима и брошурама разних националних и интернационалних друштава; затим, у редиговању добрих повремених извештаја, алманаха или анкетних збирки, које бисмо, преведене на стран језик, растурали по женским удружењима, односно по центрумима социјалних и културних покрета без обзира на спол њихових чланова. Кад се узме колико је, већ данас, код нас жена од ума, пера, вештине говора, смелости идеја и израђеног правца мисли — човек се снебива пред тако слабом репрезентацијом нашом у свету. Наравно, и ту има, како хоћете, олакшавајућих или отежавајућих околности. За издавање брошура и књига, које значе пропаганду и показивање своје снаге, које дакле морају бити, бар у први мах, бесплатне, треба много новаца. За сарадњу у најбољим часописима (мислим на третирање чисто женских питања), требало би више предусретљивости од стране мушкараца. За пуњење туђих часописа треба добро и темељно знање страних језика.

Крај тих тешкоћа, које би се могле назвати организационе, женске, повремене, има још једна, општија и дубља.

То је: велика разлика у културном степену, па према томе и у културној и социалној борби између нас и великог света. Тражење права гласа код нас, и то исто у Холандији, два су врло различита проблема и две врло различите борбе. Заштита ванбрачне жене код нас, и то исто у Норвешкој, два су сасвим различита проблема, и две сасвим различите тактике и процедуре. Са другом културом, тамошњом иде друкчије јавно мишљење, друга схватања, друга пракса. Врло разне основице живота, особито живота жене, повлаче за собом сасвим друкчије друштвене и породичне промене са задобијањем нових женских права и улажењем жена у нове функције. Енглески доктор медицине, енглеска суфрижетка, енглеска кондуктерка трамваја, аустралијска жена-посланик, то су, као социалне јединке и бића, сасвим други егземплари него наша жена у сличним положајима. Наша жена се не чупа данас само из окова у друштвеном и политичком животу, и из несамосталности пред законом и судом — њу тресе данас и револуција породична, и материнска и девојачка, и то са првим својим стадијима, где се још не зна шта ће дозволити и моћи поднети целокупан почетнички наш живот, државни, национални и економски.

Из тога разлога, мислим, мораћемо према великом свету, и готовим интернационалним апаратима, још дуго времена остати на информативним и идеолошким везама ђака према учитељу, дете према одраслом...

На завршетку да споменем занимљивије предмете преписке са Интернационалним Савезом.

1.) Закон за заштиту невенчаних жена и ванбрачне деце у Норвешкој. 2.) Настава у Шведској на основи пропаганде пацифистичке. 3.) Емигрантски закон Америке. 4.) Женски експерти, по могућству чланови секција у Лиги Народа. 5.) Покретање органа Инт. Савеза, и блок наших сарадника. 6.) Кораци, да се сниже поштанске таксе у светском саобраћају. 7.) Учествовање женских друштава и појединих жена у питању инвалидских склоништа, лечилишта и школа. 8.) Успостављање везе између Савеза и Американске Мисије за Србију у особи председнице, гђе Христић. 9.) Успостављање везе са дејим одсеком Вашингтонског Социалног Департмана, са резултатом да ће Савез примати бесплатно Недељни Преглед

тога одсега. 10.) Везе са Женевским Друштвом Студенткиња за Мир и Слободу, чији изасланик је, заједно са секретаром за страну кореспонденцију, гђом И. Секулић, одржао конференцију са студенткињама београдског Универзитета. 11.) Писмо и новчани дар приликом оснивања библиотеке у Индијанополису пок. гђи Sewall, једној од америчких оснивачица Интернационалног Савеза. 12.) Преписка са представницама Савеза у Сталним Комисијама, да даду реферате својим вођама. 13. Преписка с португалским женама, које шаљу Савезу свој орган, интересују се за друштвени положај југославенске жене, и моле реферате за свој лист на франц. језику. 14.) Преписка са Lady Aberdeen, председницом Интернационалног Савеза, о програму Извештаја Кристијанског Конгреса. 15.) Преписка у ствари приређивања Конгреса у Бечу и фебријалног курса у Салцбургу од стране Лиге Жена за Мир и Слободу. (Од Савеза присуствовале гђца К. Богдановић и гђа Дедијер). 16.) Преписка, на иницијативу Инт. Савеза, око помоћи избеглицама Аустрије, Украјине и Русије. 17. Нови, по жену повољни закони португалске републике. 18.) Брошура „Покрет Чешке Жене“ и примедбе на њу. 19.) Циркулар Друштва Енглеских Жена за Представништво Жене у Лиги Народа, и наше стајалиште према њему. 20.) Преписка поводом Конгреса Швајцаркиња у Берну (1921), за који је Савез добио почасну карту. (Репрезентовала Савез гђа Боса Степановић из Берна). 21.) Циркулар Комисије Лиге Црвеног Крста против рата, и примедбе о његовој садржини с обзиром на наше прилике. 22.) Преписка поводом позива у упис у школу Bedford колеџа у Лондону. 23.) Покушај да се дође у контакт с бугарским женама. 24.) Преписка са професором Collings ом из Америке о есперанту. 25.) Преписка са кореспондентним секретарем о редиговању неких резолуција и законских пројеката у Норвешкој. 26. Преводи чланака гђа: Л. Петковић, М. Вуловић и бележака гђе М Симић, за комисионе извештаје, односно за билтене Интерн. Савеза. 27.) Преписка са гђицом Ван Еген о Филозофској Школи у Амерсфорту у Холандији. 28.) Преписка са Нар. Савезом Енглеских Жена поводом анкете: како да велики помогну малима. 29.) Експедиција чланка гђе Др. Бартошеве, гђе Карацић и гђе

Секулић одговарајућим Комисијама: за Здравље, за Штампу и за Мир и Арбитражу.

Сем овога, текла је редовита, уредно одржавана преписка о текућим закључцима интернационалног значаја, и занимљивијим закључцима националног значаја код појединих народних Савеза широм света. Са председницом, сада почасном председницом Инт. Савеза, Маркизом Абердин и Темер водила се учестана и топла кореспонденција и преко наше председнице, гђе Христић, и преко секретара за страну кореспонденцију, гђе И. Секулић, која је, у више махова, имала задовољство да скромно помогне у пословима како председничког, тако и секретарског бироа Инт. Савеза.

Исидора Секулић Стремница.

Белешке

Седница Женског Савеза С. Х. С. у Сплиту. 20., 21. и 22. октобра одржана је пленарна седница Управе Народног Женског Савеза С. Х. С. у Сплиту. Главне тачке рада те седнице износимо на првим странама у овом броју листа.

По рефератима: Жена Пред Грађанским Законом, донета је одлука, да се сва три референта састану и израде заједнички пројекат за измену оних тачака Грађанског Закона, који не штите довољно жену. Тај пројекат са представком има да се поднесе Законодавном Одбору. Седница Савеза изгласала је и предлог да се пошаље Парламенту представка за право гласа за жене.

Седнице Савеза одржаване су пре подне; после подне је било разгледање вароши и околине. Тога пута су одржале и своја предавања три управне чланице Савеза: г-ђа Зорка Јанковић: У друштву, за друштво; г-ђа Јока Шиљак: О жени Муслиманки и Данашње наше политичке странке; г-ђа Исидора Секулић-Стремница (у фоајеу Народног Позоришта пред пуном салом): Краљ Петар и О пацифизму. Сви говори су пропраћени одобравањем.

Рад ове седнице текао је у највећој озбиљности; у часовима одмора и забаве осећала се топла искреност између

делегата сакупљених из свију крајева наше земље и домаћина Сплићанки и Сплићана. Један такав искрен и топао састанак био је и у Трогиру и на обе стране изазвао је осећања која се не заборављају.

У трзавицама које ометају јавни рад нашега друштва Женски Савез иде поуздано правим путем.

Јованка Илић.

Скупштина жена у Загребу. — У доста пуној згради кинематографа „Метропол“ је одржана 27. новембра скупштина, коју је сазвао акциони одбор жена за потпуно изједначење жена са мушкарцима у политичком животу. Скупштина је доказала, да овај проблем зрели и да су жене исправно схватиле, да само борбом могу освојити право на суделовање у јавном животу наше земље. Нису су се упуштале у велике теоретске расправе о једнако-правности, већ су поједине говорнице на практичним питањима комуналне политике указале на способност жена, да суделују у раду градске управе. Скупштина је имала посве нестраначки карактер, те је покушај једне говорнице, да унесе у ток расправљања страначко-политичку ноту, жалосно пропао. Деловало је управо гротескно, кад је кушала предочити да сва практична питања нашега градскога живота, на која су указале поједине предговорнице, не могу бити решена, док не буде — слободе! Међутим је ток саме скупштине најбоље документовао, да многа и многа питања комуналне политике остају нерешена, јер становита господа хоће градску већницу злоупотребити за политичку говорницу, а немају способности, да се баце на корисни рад за добро града Загреба и његових грађана, већ својим политичким испадима управо онемогућују нормални развој комуналне политике.

Скупштину је отворила у 10 сати председница акционог одбора гђа проф. Мира Кочонда-Водваршка говором, у коме је на темељу текста изборнога закона за градове и општине извела, да закон изричито не одузима женама право изборности у општинској управи, па је задатак жена, да то своје законом зајамчено право нагласе и приведу у праксу живота.

Након што је прочитала листину најављених говорница и поздравила присутне, дала је реч гђи Мартинис, која је у добро смишљеном говору и лећим народним језиком на једном

проблему живота, који жену као кућаницу највише тишти, а то је скупоћа, доказала, да би прилике у многоме смеру биле боље, кад би женама био припуштен улазак у градске управе, јер би се успешније одстранили недостаци апровизације градова најпотребнијим животним намирницама.

Након тога је градски лечник др. Цираки у опсежном и стварном говору истакао лоше хигијенске прилике града Загреба, који је периферичним провалама прилепчивих болести, харањем туберкулозе, а напосе великим бројем дечијих болести, уз бригу лечника и учитеља око здравља младежи директно упућен на помоћ жена, које би као заступнице града, нарочито у школским одборима, са својим живим интересом и љубави за децу много припомогле оздрављењу ових прилика. Као најпрешнију потребу је истакао увођење школа за слабије надарену децу и школа за здравствено слабију децу. Од 6 хиљада школске младежи има у граду Загребу велики број деце, која би требала нарочите неге и поступка код узгоја. На пољу хигијенском би присуство жена у градској управи много користило.

Иза тога је добила реч учитељица градскога сиротишта на Јосиповцу гђа Ледер, која је главну пажњу скупштине скренула на проблем запуштене деце и младеначких делинквената. Истакла је, како досадање полицајне и судске мере нису dostatне, јер код овога рада фали сурадња жене, која би са својом љубави и разумевањем деце и младежи много користила. Ево и то је један разлог, зашто треба жена да уђе у градску управу, јер ће тек тим путем доћи до речи и делатнога рада као намештеница код свих односних градских институција.

Следећа је говорница гђа дра Божена Дежелић надопунила говор лечника дра Циракија тиме, што је истакла недостатак досадањих санитарних мера у нашим градским основним и средњим школама. Истакла је, да би присутност жена у раду градскога заступства одстранила многе недостатке, који су на око ситни, не изискују много трошкова, а ипак много значе за здравље деце и напредак градскога грађанства. Нарочиту је пажњу свратила дојенчади, за коју њихове мајке уз лошу градску управу немају ни здравога ни

храњивог млека, нити места, где би их, кад су лепо сунчани дани, могле извести на шетњу.

Госпођа Јелисава Вавра је говорила о грађанској свести жена и истакла, да је досадашњим радом жена стекла свест мајке и кућанице, да је њена појава у школама израдила свест учитељице као духовне мајке деце, а њена појава у привредном животу показала њезину способност и код стицања средстава за живот. Па кад је за све то жена показала способности, треба јој дати не само активно право гласа, већ је припустити и у градску управу, гђе би на овим подручјима свога покушаног ирскуства припомогла мушкарцу у раду за напредак народа.

Госпођа др. Ада Брох је на то примерима из јавног живота у Америци показала, колико је корисна присутност жена код свију градских институција за јавно добро. Ако је тако у Америци и другђе у свету, треба и нашој жени у граду Загребу дати пасивно право избора.

Госпођа Даница Бедековић је требала да говори о хигијени у граду Загребу и раду жена код њеног унапређивања, али пошто је тај проблем био већ довољно осветљен, ограничила се само на оне институције у граду Загребу, које стоје под заштитом полиције и страшно понижавају женско достојанство, а једном се речи могу означити као програм велерадске проституције. Истакла је, како сав рад у томе смеру провејава тако звани двоструки морал, који има једне норме за мушкарца, а друге за жену. У вези с тим се дотакла и алкохолизма, који је такођер рак-рана градског живота у Загребу, а не може се успешно побити баш ради искључења жене у оснивању против прекомерног уживања алкохола.

Госпођа Адела Милчиновић на темељу досадањих говора предочила је, да скупштина има само једну задаћу, а та је, да нагласи право жене на суделовање у раду градске управе. Женама је до сада била пружена само могућност да раде каритативно, али тај рад није достатан: треба им отворити врата градске општине, да се покажу и на пољу социјалног рада и комуналне политике.

Незгодну је тада дисонанцију унела у ток скупштине г-ђа Марија Кумичић, осећајући, да све то расправљање и сувише тангира и темељно осуђује тактику становите странке,

која градску општину стално злоупотребљава за политичку говорницу и не да јој, да се посвети нормалном делокругу модерне градске управе. Рекла је, да сви недостаци које су досадање говорнице истакле, потичу тобоже одатле, што нема слободе. Упадице, да тих недостатака има свугде, где градске управе нису на висини модерних задаћа, речито су показале нерасположење скупштине са овим говором, који је испао посве изван њенога оквира.

Госпођа Олга Пелеш-Крниц је у кратком говору реплицирала на изводе своје страствене предговорнице, нагласивши да је задаћа жене, да љубављу и сношљивошћу третира све проблеме јавнога живота, па и градске управе. Посебице је истакла, да град Загреб једнако воле све Српкиње и Словенке, као и Хрватице, које у њему живе.

Пошто се није више нико пријавио за реч, закључила је председница г-ђа Мира Кочонда-Водваршка скупштину захваливши кратким говором присутнима, што су пажљиво и без сметње саслушали одржане говоре и истакла, да ће се акцијони одбор обратити политичким странкама, нека на своје кандидатска листе ставе и жене и то на места, која долазе у рачун обзиром на изберивост према јачини странака, и предложила на прихват ову резолуцију, која је једногласно и усвојена.

„Жене сакуиљене на скупштини у Загребу, захтевају, да се уредба о општинским изборима за Хрватску и Славонију исправи уколико, да се жене у дужностима и правима поштуно изједначе с мужевима и да се тако исправљена уредба прошетне на све покрајине наше државе.

Загребачка „Ријеч.“

Дечја удружења. Омладинска удружења старија су појава у нашем друштву, али је посве ново код нас да се организују деца као социјални радници. Почетак је учињен са Соколским подмлатком (мушким и женским); за њима су дошли „Мали Четници“, а сада се јављају женске дечије организације. Прва је поникла у Дубровнику; огранак је дубровачке Народне Женске Задруге; стоји под њезиним покровитељством и надзором. Циљ друштва је: рад, штедња, узајамно потпомагање; тај циљ дао је друштву име: „Пчелице.“

По узору дубровачких „Пчелица“ организовала је г-ђа

Јела Ивановићка, управитељка Женске Основне Школе на Сави, дечје друштво „Савске Пчелице“.

Невероватно је шта су „Савске Пчелице“ за једно лето сабрале у своју „кошницу“. Радиле су пчелином вредноћом. Рад им је био добро организован и дао је резултате, пред којима морамо застати са признањем. За кратко време свог рада оне су основале ђачку књижницу од 234 књиге. Примају све дечје листове; распродају књиге за децу и дечје листове; скупљају прилоге за хумане сврхе. Према извештају за I год. њихова рада скупиле су: 1) за дечју болницу 233 дин. 2) за цркву Ружицу 120 дин. 3) за дечји дом 116 дин. 4) за споменик Вуку 69:50 дин. 5) за Дубровачке Пчелице 116 дин. 6) за споменик незнаном јунаку на Авали 100 дин. 7) уписале умрлу другарицу „Пчелицу“ Радмилу Јовановић за члана утемељача са 126 дин. и за венац истој 120 дин. 8) за дом добровољца 154 дин. 9) послале у Сплит за децу под Талијанима 72 дин. 10) уписале државног зајма 500 дин. Образовале су ђачку штедионицу; имају уштеде 918:80 дин. и у фонду за екскурзије 420 дин. Одржале су једно матине. Чист приход од њега био је 4000 дин. Тај новац су дале фонду за учитељску сирочад и одбору за подизање Женске Учитељске Школе. Код малих „Савских Пчелица“ толико су се развиле организаторске мисли и тежње да су оне приступиле у чланство „Народног Женског Савеза С. Х. С.“ Савез је то најмлађе и најсипатичније друштво усрдно примио у своје окриље.

У II Женској Гимназији организовала је наставница г-ђица Милева Петровићева пре двадесетак дана ученице I разреда те гимназије у „Коло Српских Сестрица“ као и Коло Српских Сестара, са истим циљем. То друштво ушло је у организацију Кола Српских Сестара као његова подружина.

Колико вреди овај темељ за наш будући социјални рад не може се довољно нагласити. Појаву дечијих удружења свесрдно поздрављамо!

Зорка Јанковић.

Законодавни одбор. Акција о женском праву гласа у парламеншту. Друга секција законодавног одбора, која решава уредбе Министарства Унутрашњих Дела, изнела је 7. децембра т. г. на решење питање женског права гласа како ак-

тивног тако и пасивног за општинске изборе у Хрватској и Славонији.

После подуже и бурне дискусије секција је донела резолуцију да се женама у Хрватској и Славонији да и активно и пасивно право гласа за општинске изборе који су се обавили 11. децембра ове године. Овај предлог послат је законодавном одбору на одобрење.

9. децембра у седници Законодавног Одбора понова се предлаже на гласање предлог да жене у Словеначкој имају гласа за општинске изборе. Као и прошле седнице тако и ове тај предлог изазива живу дискусију. После врло дугог дискутовања тај предлог је одбачен већином гласова.

Како стоји ствар по овом питању? Питање женског права гласа у Словеначкој за општинске изборе одбачено је, а предлог за женско право гласа и активно и пасивно у Хрватској и Славонији за општинске изборе примљен је и одобрен. Зашто те подвојености?

Питање женског права гласа било за општинске или скупштинске изборе и то за право гласа женама у целој краљевини треба, по размотрењу секције и законодавног одбора, да решава пленум Народне Скупштине.

Хоће ли пленум при доношењу општег изборног закона, и не дискутујући, наћи да српска жена није сазрела за општинско право гласа.

Павле Божовић.

Пола дневнице једноме своме раденику. Држава штеди, развија своје финансије. И ту почиње од свога раденика, свога чиновника. На једној страни му одузима рад и награду његову, враћа у државну касу, на другој страни му крњи награду и штети тиме ону могућност, на којој је он засновао свој породични живот. Ако су и муж и жена државни чиновници обоје немају права на цео додатак на скупоћу; пола дневнице губи онај члан брака који има мањи додатак на скупоћу.

Шта је чиновничка породица? Веза, која базира на материјалној могућности, коју својим радом стварају обе стране. И држава која је позвана да штити породицу, налази

начина да је омета. У сретним земљама државне финансије се повисују порезом на неочежане и неударе, код нас један члан чиновничке породице плаћа порез на брак са пола своје дневнице. Висок порез! и на брак! И нико више у целој држави, до само државни чиновник!

Зар држава нема других извора за финансије и сигурнијих и већих и праведнијих? Каква је то необичност код нас да је свако богат, само не држава и њени чиновници; све слободне професије, са мало изузетака, имају новаца који засићује све потребе и преко ових лежи још вишак без промета у непомичности, док држава и њени чиновници не могу да подмире ни све своје животне потребе. А да не кажем да пате напуштени без родитеља и ратом онакажени грађани који су државна брига.

Зар нико у нашој држави нема смелости да укаже на прави извор државних финансија?

Да има мало више свести у извесних наших грађана, не би држава морала тражити финансијске изворе.

Загорка Стојановић

Одбор за редуцирање државних чиновника. На предлог Министра Финансија, Финансиска Секција Законодавног Одбора донела је одлуку о оснивању једног Одбора за редуцирање државних чиновника. Сем изабраних чланова Парламента решено је да у тај одбор уђе и делегат сваке професије државних чиновника.

Редуцирају се државни чиновници да се побољшају државне финансије. А у одбор за редуцирање државних чиновника узимају се представници сваке државне чиновничке професије, да би се то редуцирање што праведније извршило. Више него извесно свака ће од тих професија послати свога делегата мушкарца. Шта чека жену чиновника од тога? И зар се не треба бојати да ће бити слабо заштићена жена чиновник: спремна, савесна жена чиновник?

Колико ће имати свести наши мушкарци да се ова ствар праведно спроведе по жену, видићемо из увиђавности њихове у самом почетку, ако у одбор пошаљу кога женског чиновника.

С погледом уопште на праведно решење тога питања изгледа да такође стојимо пред једним мучним поступком;

судећи бар по припремама тога рада које се сад живо врше по свима државним надлештвима. Биће погођени они који државу најмање коштају а највише раде: дневничари, писари такозвано неквалификовано особље.

Сем ако сад за светле Христове празнике сузе сиротих малих чиновника, избачених на улицу, не спасу државу финансиске кризе; и с друге стране задовољно лице господина инспектора *са великим школама* и добрим залеђем, деветнајестог на броју у истом министарству.

Загорка Стојановић

Г-ђа Рене Вивијани. Није случај да генијални људи имају само изврсне мајке. Већина великих интелектуалаца дугују за оно што је најбоље у њих само својим мајкама. И пре Гетеа и после песника „Фауста“ то су признавали. Има често у животу великог човека једна силна моћ, која је у исти мах његова душа и његова савест. То је жена и његова другарица. Сећате ли се улоге, коју је играла г-ђа Валдек Русо, која беше верни сарадник свога мужа. — Улога г-ђе Рене Вивијани није мање важна. — Што је сјајни говорник, који је председавао влади августа 1914 г. и толико акламован од „Друштва Народности“ у Женеви, био феминиста, и што је подржавао женско право гласа са свом својом ванредном речитошћу, то је зато, што га је његова жена пратила свуда инспиришући га, као што је Нимфа саветовала Ниму, краља Рима.

Г-ђа Рене Вивијани, сестра песника Ђорђа де Буелије (Georges de Bouhélier) чији се драматични комад „Живот једне жене“ ту скоро играо у Одеону, и г-ђе Алисе Виардо, која је наследила глас и вештину певања Полино Виардо чувене интерпреткиње „Орфеја“ — не посећује митинге за право гласа женама. Ипак она зато хоће да Францускиње приступе политичком животу. Њена моћ је невидљива али ефикасна. Што је право гласа примљено у Парламенту, има се захвалити само г-ђи Рене Вивијани.

Можда би било од интереса забележити њено мишљење. Она доказује да жена и ако лепа може опет за то бити феминисткиња, а више није ни потребно тврдити, да француске сифражеткиње немају ничег заједничког са униформом „војске спаса“ — l'armée du Salut. —

Г-ђа Рене Вивијани, која је у рату изгубила сина, интересантна је личност, живе интелигенције, воли велике идеје, светска, духовита жена. Ни најсмелије идеје њу не плаше. Да жене гласају она би била изабрана за председницу њихове републике.

Жорж Парвил

превела

А. Р. Одавића

Еманципација енглеских жена. Ни у једној држави старог континента није друштво било тако лако отворено жени за све државне функције и послове, као што се у томе одликовало енглеско друштво. Они који су пажљиво пратили племениту улогу жене у великом светком рату знају врло добро, да је једно време Енглеска готово извршила праву мобилизацију својих жена, чак и за послове, за које треба снажна мушка рука и срчаност и одважност мушког срца. Али од како је рат престао, енглеска се жена уздигла над предратном својом другарицом и улази одважно у све државне послове и баца на своја плећа тежину њихову. Она се постепено изједначаје у томе са мушким полом и неће проћи много времена а жена ће бити апсолутно на истим местима на којима су и мушки у свима државним пословима, па чак и у управи државној.

О томе се писало у Енглеској много. Али је најлепши чланак дао чувени публициста Б. Николз, у једном од последњих бројева „Хикли Ривије“. Он је детаљно изнео еволуцију еманципације енглеских жена. Свој чланак завршио је овим речима: Три пријатна догађаја, која су се у последње време догодила у Енглеској, карактеришу на нарочити начин суверенитет жене. Улазак гђе Астир у Парламент. (Гђи Астир су спорили место које је имала да заузме. И када она није хтела да одступи пребацили су јој, да се не понаша као отмена жена. Она је тада одговорила, да она жели да буде толико отмена колико и њене остале колеге, мушкарци.) Други догађај је био, када је славна глумица комичарка Мери Лојд, била позвата, као члан пороте, да суди један случај развода брака. Трећи догађај је улазак жене у судски рад.

Пре 1914. г. није било жене инжињера у Енглеској. Али

од 1916. г. оне су дале еминентне инжињере подједнако и у изради муниције, у аеронаутици, у електричном домену и тд.

Данас се оне могу бирати као чланови највећих друштава инжињерских и архитектских. И данас Енглескиње узимају подједнако удела у пороти, где су се одликовале великом ерудицијом и талентом. Само остаје још један домен, који је затворен за њих, а то је свештеничка каријера. Пре неког времена епископ лондонски одрекао је право г-ђици Моди Ројден да проповеда у његовој дијецези. Али има још и једна чудна ствар, да су нарочито жене те које се буне против извесних права које друге жене траже.

Зора Станојевић.

Рад Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права

(месец децембар).

15. децембра отворила је Железничка Секција Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права аналфabetски курс у Београду за неписмене железничке раднике. Курс ради сваког дана сем недеље од 4¹/₂ до 6¹/₂ часова после подне. Учитељица гђица Анка Карајовановић.

10. децембра узело је друштво стан у улици Краља Милана бр. 85. где ће отворити свој клуб са читаоницом. Клубу је циљ да студенткињама и женским чиновницима, као и осталим својим женским члановима, пружи угодно и лепо место где ће се моћи састајати на договор, читање, одмор и разоноду. Клуб се уређује по угледу на стране женске клубове. Поред бифеа има писаће столове са писаћим прибором на употребу чланицама, затим клавир и разне приборе за ручне радове. Чланови клуба су само жене, а за време конференција и забава имају приступа и мушки. Припремни радови за отварање клуба близу су свршетка. У идућој свесци јавићемо кога је дана клуб отворен.

26. децембра поднета је представка финансиској секцији Законодавног Одбора са молбом да у Одбор за редуцирање

чиовника уђу и представици Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права. Разлози који су нас у овоме руководили јесу:

1.) Што смо уверене да ће као представици свих професија државних чиновника бити изабрани мушкарци, и тако женски чиновници неће бити заступљени, и слободно нам је сумњати да њихови интереси неће бити довољно заштићени.

2.) У Друштву за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права заступљене су све професије женских државних чиновника. Представка је предата господину Министру Финансија. Господин Министар је одговорио да ће наш предлог у финансиском одбору заступати.

Осим редовних седница држаних сваке суботе друштво је у овом месецу држало и ванредне седнице сваке среде ради припрема за клуб.

Књижевни преглед.

Д-р Ђ. Тасић. — Женско право гласа и демократија (J. Barthélemy, *Le vote des femmes*, Paris 1920) 1921 стр. 52 Београд.

1

Покрет жена за своја политичка права није код нас тако новог датума. И баш зато, што није тако новог датума изгледа нам чудновато, да се о женском праву гласа код нас данас показује тако мало интереса и то не само код мушких већ и код самих женских. Додуше, на први поглед чини нам се невероватним, али је факат, да се о женском праву гласа код нас више писало између 1870 и 1882 године него што се данас пише. Ондашња „Млада Србија“, „Раденик“, и други часописи доносили су с времена на време врло добре и стручне чланке о женском питању. Чак 1869, на Омладинској Скупштини, држаној у Вел. Кикинди, у Војводини, кад се одлучило, да се најозбиљније приступи великом, националном, културном и социалном раду, сматрало се за потребним, да се на скупштини реши, да и жена заједно са

мушким ради у месним одборима. У овоме се нарочито истакао Владимир Јовановић, рекавши: „човечанство је једна целина и зато треба како мушки тако и женски, да се развијају“. А већ 1871 излази у Београду у преводу Раше Милошевића и Стојана Протића, О потчињености женскиња од Џон Стурта Мил-а. На великом и значајном радикалном конгресу у Крагујевцу, где је Пера Тодоровић држао свој чувени говор о програму радикалне странке, 1882 год. било је и неколико делегата женских, што значи, да је још тих година жена у Србији почела активно да улази у политичку борбу. У самој статуту радикалне странке од 1882 допушта се, да и грађанка може да буде члан странке, само ако усвоји њен програм.

После 1888 год. код нас о женском питању слабо се писало и расправљало. Каквих систематских студија о женском праву гласа ми у нашој средини уопште немамо. Па не само да немамо оригиналних већ ни преведених. Због тога је једна јасна слика о женском праву гласа код нас била врло потребна. Ова се потреба, потенцирала нарочитије после рата, када је жена својим уласком у социални и економски живот, у нашој средини постала један јачи фактор, који се осећа и правно и социално доста униженим.

2.

Г. Тасић је у оскудици оваквих студија учинио једну велику услугу нашем женском свету, кад им је дао у једном реферату детаљну садржину ове Бартелемијеве књиге, која без сумње спада међу најбоље студије о политичком покрету жена. Бићемо што краћи.

Оно што је код Бартелемија главно, то је: да у име потпуне демократије, у име правичности, тражи за жене право гласа. Са доста рељефности и са једном масом факата историјских, правних, политичких и социалних, брани Бартелеми женско право гласа. Он је за женско право из ових разлога: *прво*, са становишта правичности — јер ако је право гласа *опште*, онда и жена треба да га добије као део тога општега; *друго*, што жена има да брани не само *своје* запостављене интересе већ и *опште* интересе читавог друштва, кроз парламент.

Разлози, са којима противници женског права гласа оперишу: 1.) да је жена физички нижа, да је интелектуално и морално нижа, да је противно „природној подели рада и функција, које су утврдиле између полова од постанка друштва,“ да жена не служи војску, показују велику једностраност и једну научну неозбиљност у овој дискусији. Против социјалних чињеница и појава не може се нико борити логиком.

3.

Бартелеми је писао за Запад. Он је пратио политички покрет жена само у тим деловима света, који представљају извесну материјалну културу и цивилизацију. Славенске земље и Балкан њега нису интересовале. И кад већ Бартелеми није имао било симпатије било техничке могућности да нам прикаже покрет жена и у овим земљама, г. Тасић је требао тај недостатак да надопуни. На тај би начин реферат г. Тасића био потпунији, јер би нам пружио и једну слику политичког покрета жена у славенским земљама, задржавајући се нарочито на Југославији. Политички покрет жене баш у Југославији врло је интересантан, јер се историјски може констатовати, да он увек избија на површину онда, кад се појављују у нашој средини велики социјални и политички покрети маса и кад се у нашем друштву осећа јача потреба за једним културним и социјалним радом.

Осим тога г. Тасић је један филозоф правни, који улази дубоко у суштину проблема, о којима расправља. Његова велика правна култура, ерудиција и логичка конструктивност, одвуку га тако брзо у филозофску страну проблема, да заборава на своју, већим делом, нестручну публику, која тражи једноставности и више јасноће. Покрај свега тога вредност реферата г. Тасића је за нас врло велика. Јер, имајући у виду проблеме, који се у њему расправљају и њихову акутност у нашој земљи, држимо, да не би требало да буде ниједног члана у женском покрету, који не би ову књигу прочитао. У њој ће сваки наћи теоретског оправдања за политичку акцију жена и видети, колико треба борбе, док се не дође до извесног успеха у стицању политичких права. Као духовни вођа у овој политичкој борби реферат г. Тасића послужиће врло добро.

Федор Никић

Здрава и болесна жена, популарна разлагања од Др. С. Ј. Алкалаја. Београд. Издање С. Б. Цвијановића. Цена 20 динара.

Постоји једна стара, једна прастара истина, изречена речима древног филозофа „познај самог себе.“ Та истина важи и данас, јер важи вечно. Ван човека, у спољњем свету, постоји безброј проблема, али је сам човек највећи проблем. Решити проблем ван себе и оријентисати се у спољњем свету проблема може само онај, који се најпре оријентише у свом властитом проблему.

Са женским проблемом је исти случај. Од првогрешнице Еве па све до наших дана, жени су даване и приписиване небројене улоге и мисије. Као женин циљ у свету и као женин идеал је истицано и још се непрестано истиче и предсказује безброј ствари. Уметност, наука, философија и социологија и дан дањи траже смисао и циљ жене у свету, и дан дањи га траже, али налазе само „питање,“ т. зв. „женско питање.“

У оваквим приликама древног филозофа има прву и решавајућу реч. Његово „познај самог себе,“ одн. „познај саму себе“ главни је и одлучујући моменат у решењу проблема. Ето откуда и зашто треба поздравити сваки почетак и сваки покушај у познавању женине суштине, женине природе, одн. онога, што она јесте.

Књига г. Др. Алкалаја „Здрава и болесна жена“ јесте један такав почетак, и то успешан. Његова књига је, сем овога, и попуна једне велике и осетне празнине код нас, те је зато двострука добит.

У овој популарно изложеној књизи су дотакнуте све анатомско-физиолошке и патолошке стране жене. Све што мисаона и интелегентна жена жели и хоће да зна, има у овој књизи.

Књига је подељена у два дела. У првом се делу говори о правилном и неправилном склопу и облику женских полних органа, као и о њиховим уредним и неуредним радњама и функцијама. У другом су делу описане разноврсне женске болести. Ту су поменути сви узроци који изазивају болести, знаци који их прате, последице које им следују и, најзад, мере њихове прехране.

На крају књиге су изнета извесна нервна и душевна

растројства, која стоје у вези са обољењима полних органа. Исто тако је, на крају књиге, дотакнуто и питање брака, посматрано са гледишта женског здравља.

Књига је писана стилем и наменом за интеллигентан свет. Ко је прочита и ко је има стално при руци у својој библиотеци гледаће на многе ствари тачније и правилније.

Др. Влад. Станојевић.

ЛИСТАК

Победила.

Сцена из другог чина из драме *Победила*.

Лица: Олга Павловић и Рикард Штеби, Словенац, капетан у аустријској војсци, у реквизираној соби у кући родитеља Олге Павловић.

Догађа се за време окупације.

Олга. О, да! То осећање је најјаче у нама! И у мени! Кад би ми неко ставио да бирам: или бих да ме пусте да гледам отворених очију, отворене душе да прођем кроз све јаде и ужасе овога рата, да видим сву крв, све појединачне смрти и болове, све да их осетим и на крају да се угушим у својој крви; или, — да сви дођу одмах натраг кући, да воде миран живот под управом туђина, ја бих бирала оно прво. (Али као да се сад тргла оних јаких слика које јој је душа већ изазвала.)

Рикард. То је чудновато, непојмљиво!

Олга. Јесте. За време великих офанзива не могу да се отресем страшних слика — (говори живо као да их сад гледа) тада не видим боју војничке блузе, видим само човека, један живот пресечен, једну душу која се гаси, а осећа да се гаси. Тај тренутак далеко од својих, можда у крају који пре ни видео није, далеко од оних за које је он био све. (Стреса се.) Ја видим последњи поглед бачен у даљину, руку у очају пружену као да нешто хвата (прекида саму себе). Има страховитих појединачних трагедија у овој великој општој трагедији.

Рикард. (Потпуно освојен њеним говором.) И ја се грозим овога рата.

Олга. Страшно! Страшно! И зашто то људи чине? Зашто не могу да се воле? Је ли то доказ да немају довољно љубави за све? Да немају довољно снаге која је потребна за најшири живот. Можда је гуше из неких у себи непознатих разлога. Зашто, кад је она оно што је најлепше у човеку? (Заноси се.) Лепа је у свима својим облицима. Зар није она једина потврда за живот? Она је управо живот. Њоме бива живот.

Рикард. Казали сте библијску истину. Осећате ли, то личи оним речима: Он је био и из њега је све постало. То значи она је Бог.

Олга. (Усхићено.) Бог, једини Бог! Кад би људи знали да чувају тога Бога. А диван је. Њиме око нас постаје све лепо. Сама реч волим бескрајно је лепа. Волим — волим све... И ситне мртве ствари, њихов облик, садржину... њихову везу са мном. Па и нису мртве. И оне бивају, и оне се стварају. У њих ми уносимо себе, своје жеље, своје навике. А тек колико је жива велика бескрајна планина као и мали пропљанак, шумски поток као и Волга што својим тајанственим шумом ствара од мужика песника. (Сасвим занета у себе.) Волим, волим све.

Рикард (шапуће за њом) Волим, волим.

Олга (не чује га, још увек унета у себе) Ја волим... силно волим да волим и да ме воле.

Рикард (шапне за њом) Волим! (Гласно) Како сте дивни!

Олга (баци на њ свој усхићен поглед. Затим јој постаје јасно оно што је рекао. Поглед јој бива мек, топао).

Рикард (је узбуђен) Ја вам се дивим! — — —

Олга (нежно) Опазила сам.

Рикард Како сте леви! Како сте мили!

Олга (гледа га мило) И ви сте леви! И ви сте мили!

Рикард (крајње узбуђен њеним речима пада на колена, шапуће) Ја — — — вас — — —

Олга (исто тако узбуђена) Знам (док у заносу пружи своју десну руку и благо увлачи прсте у његову косу).

Рикард (пресрећан хвата је за леву руку и љуби редом врхове прстију шапућући) Олга! Олга!

Олга (све више пада у занос. И даље несвесно провлачи прсте своје десне руке кроз његову косу. Затим подајући се осећању затвара очи).

Рикард (је усхићен посматра. После паузе кликне радосно) *Олга!*

Олга (Отвара очи. Гледа га у очи дуго, нежно. Затим истим милим погледом посматра све делове његова лица. Израз јој бива свеснији и искрено радоснији. Њене усне шапућу једва чујно) Волим, волим!

Рикард (истим гласом) Волим, волим!

Олга (уживајући у тој радости и даље га мило посматра. Поглед јој паде с лица на врат. Наједанпут лице јој се у ужасу искриви).

Олга (испусти неки крик слично муку уплашене животиње. Скочи упирући руке према његовом оковратнику).

Рикард (скочи збуњен њеном наглom променом, пође према њој нежним узвиком) *Олга!*

Олга (трза се унатраг од њега, непрестано упирући рукама, као мало пре, мучи страховитим гласом. Поглед јој укочено прикован на место које показује рукама).

Рикард (прилазећи јој гласом очајања, молбе, зове је) *Олга, шта вам је? Освестите се!*

Олга (истим начином узмиче, трза се, бежи унатраг од њега и даље пушта страшне крике не одвајајући руку и укочена погледа са његова оковратника).

Рикард (се трже, стаде. Следећи њене руке напипа место на коме се укочио њен полулуд поглед: то јо место где се на сивој материји сијају три златне звездице. Крв му нагло удари у лице. Главу саже још ниже, оста непомичан).

(Пауза мало дужа,)

Олга (свести се. Скине поглед с њега. Гласом тешким замоли) Идите! (Опет пауза дужа. Кретање никакво.)

Олга (понови своју молбу нешто јачим гласом) Идите!

Рикард (не дижући главе, тешким кораком излази).

Мила Николић.

Д-Р ВЛАД. СТАНОЈЕВИЋ

ХИГИЈЕНА

ЗА СРЕДЊЕ И СТРУЧНЕ ШКОЛЕ
И ЗА САМООБРАЗОВАЊЕ

СА 60 СЛИКА У ТЕКСТУ

ЦЕНА 10 ДИНАРА

Скупљачи претплате на сваких 10 књига
добијају 2 бесплатно.

Библиотека „Здравље“
Краљ Миланова 34 — Београд,

НАШИ ПОВЕРЕНИЦИ:

Битољ Анка Миловановић, учитељица
Бијељина Милева Тодоровић, секретар К. С. С.
Велико Градиште Мил. Живковића, председ. Ж. Подр.
Врњци Ана Стижанин
Гор. Милановац Зора Ракићева, учитељица.
Дубровник Ženska Narodna Zadruga
Добој—Босна Деса Ђ. Докић
Доња Тузла Љубица М. Јовановић
Загреб Адела Милчиновић
Завидовић—Босна Десанка Плавшић
Земун Добротворна Задруга Српкиња
Зајечар Женска Подружина
Јагодина Милева Стефановић, секр. Ж. Подружнице
Крагујевац Шумац. К. С. Сестара; Друштво Милосрђа
Крушевац Радунка Ј. Анђелковић, суплент гимназије
Краљево Катарина С. Продановић, председ. Ж. Подр.
Лазаревац Драга Марковићка, председ. Ж. Подружине
Лозница Дана Б. Ристића, председница Ж. Подруж.
Љубљана Cirila Štebi
Мостар Мара Мучибабић, секретар К. С. С.
Нови Сад Матица Напредних Жена
Ниш Јелена Петровић, учитељица
Нова Градишка Зорка Малић
Никшић Станица Шаровић, учитељица
Нови Пазар Савка Антоновић, учитељица
Неготин (Крајина) Мирослава Сантнер, настав. гимн.
Пожаревац Лепосава М. Павловић, пред. Ж. Друштва
Пожаревац Мил. Радосављевић, благ. К. С. С.
Панчево Љубица Ђ. Павловић, пред. Ж. Задруге
Панчево Мара Драгомировић
Сарајево Даша Круљ, управитељ осн. школе
Скопље Марија Шпанићка, учитељица
Сушак Милица Видовић, председ. Добротв. Задруге
Суботица Даница Радулашки
Турски Бечеј Фемка Грујичић, учитељица
Ђуприја Женско Друштво, председ. С. Радојковић
Ужице Цвета М. Поповић
Цетиње Женска Подружина
Чачак Љубица Ј. Матић, благајн. Жен. Подружине
Шабац Софија Поповићка, учитељица.

ЗДРАВА и БОЛЕСНА
Ж Е Н А

ПОПУЛАРНА РАЗЛАГАЊА

Од

Dr. С. Ј. АЛКАЛАЈА

Лекара за женске болести и порођаје
у Београду

СА 40 СЛИКА

ИЗДАЊЕ С. Б. ЦВИЈАНОВИЋА - БЕОГРАД
1922

Цело дело износи 272 стране и стаје 20 дин.
(са поштарином 22 дин.)

Модерна Штампарија „Вук Караџић“ Краља Петра 9. — Београд.

ПРЕДГОВОР

Три су главна начела која у лекарској науци владају: 1.) *уознавање болести* 2.) *предохрана* и 3.) *лечење*.

Оно што шире народне кругове треба да више интересује јесте: *уознавање болести* и њина *предохрана*. Лечење пак спада искључиво у делокруг и задатак лекара. Али баш ова област лекарске науке јесте та, којом се необавештени воле највише да занимају, иако при том на сасвим погрешан и штетан начин. Јер свет уопште није ни у једном другом погледу тако оскудно упућен као у погледу здравља и болести. Док се на пр. у народним песмама огледа најчистија и најлепша поезија; док у изрекама и пословицама народ документује своје најтачније животно искуство и најдубљу филозофију; док је осећање правде будно у души сваког појединца као и читавог нашег народа; и док су још многе друге стране народне душевне делатности необично префињене, понеке чак до уметничког савршенства развијене; дотле знање о здрављу и болести нема готово никаквог стварног ослоњаца у свести народној. Па не само да се тај недостатак опажа код непросвећене масе, него он захвата и врло многе појединце, који се иначе одликују јачом интелигенцијом и дубљим, опсежнијим школским образовањем

тако, да место природног, реалног схватања, видимо велико незнање, која управо запрепашћује. Место тачне оцене појединих појава и знакова здравља и болести, опажамо невероватне бесмислице, крупније или ситније, смешне или жалосне, наивне или опасне са недогледним последицама по здравље или животни опстанак. При томе најфаталнија је околност та, што се сви ови погрешни појмови ретко кад признају, већ им се придаје са свим озбиљан значај, и сматрају се као непоколебљиве истине.

Исправљање тих кривих схватања не само да је неопходно потребно, већ се позванима намеће као хитна и озбиљна дужност. Јер, на послетку, здравље које се у животу ипак највише цени, није само приватна ствар појединаца, већ се тиче целог народа. Зато се обавештавања о здрављу морају стално и у што ширем обиму понављати, и увек са свом могућом енергијом. Извођење овог задатка представља праву борбу против једног врло сложеног система опште распрострањених, а психички дубоко и чврсто усађених предрасуда. — И ако исход ове, тако рећи, бесконачне борбе, не може бити у свему и увек задовољавајући, опет се она мора стално водити, јер се може ипак сматрати као добит и успех, ако се свет толико уразуми да се у њему породи веровање, како је о здрављу и болести истинито само оно што буде сазнао од људи, који су свој живот посветили искључиво изучавању ових питања, а не оно што му се прича, или што он сам замишља на основу празне уобразиље и нејасних нагађања.

У том погледу не треба, опет, ићи и сувише далеко. Није нужно упуштати се у најситније појединости и научне детаље. Тиме би се промашио циљ, јер би значило залазити дубоко у стручна разлагања. Сасвим је довољно и потпуно одговара сврси, у колико је *болест* у питању, ако се ради њеног *уознавања* сва пажња

усредреди па оне њене знаке, који су приступачни не посредном осећају и посматрању сваког човека без разлике, као на пр.: болови, видљиве промене појединих делова тела, повишена температура, и т. д. А ради *предохране* или, што је свеједно., ради *чувања здравља*. довољно је истаћи и нагласити онолико, колико се то може изнети у главним потезима, а у вези са корисним и пробитачним саветима, којима ће моћи и штети сваки да следује, и да се по њима управља. Оно што преко те мере прелази, не спада више овамо, већ у делокруг стручног лекарства.

Да би се пружена тумачења и упутства што боље разумела, потребно је претходно упознати се са *правилним односима у природном склопу човечијег тела* као и са његовим најважнијим *живошним радњама и улогама*.

Ово опште правило наћи ће своју примену у овој књизи искључиво с обзиром на *женске полне или порођајне органе* јер само њихове улоге и обољења сачињавају предмет предстојећих разлагања и претресања.

Популарна обрада овог предмета нарочито је потребна зато, што мислим да нема друге гране лекарства, која би, због необавештености, била више изложена злоупотреби од стране непозваних и неупућених лица. А тежња је ове књиге да умањи значај и уплив тих ненадлежних „саветовања“ у питањима здравља и болести једне жене; с друге стране да се подигне углед научним истинама, и да им се прибави код ширих маса народних она важност која им у ствари припада; јер се само помоћу науке може доћи до повољних резултата у чувању здравља, и у спречавању, односно лечењу, болести.

*

Садржај ове књиге подељен је у два дела. У првом делу говори се о *правилном и неправилном склопу и облику женских полних органа*, као и о њиховим *уредним и неу-*

редним радњама или функцијама. У другом делу описане су разноврсне *женске болести*, наглашујући увек узрок који их изазива, *знаке* по којима се оне распознају, и начин њихове *предохране*, у колико је она у опште могућа. *Лечење* је изостављено, као ствар за коју је, како је наглашено, надлежан једино лекар, коме се у сваком случају болести и неправилне радње организма треба обратити за помоћ и упутства.

У кратким потезима изнети су и *извесни душевни поремећаји*, који стоје у вези са обољењима или променама на женским полним органима.

На крају истакнута су најглавнија здравствена начела, важна при *склапању брака*; наведене су околности које допуштају, односно које забрањују брак, с нарочитим обзиром на његов најглавнији циљ, који се састоји у *рађању*.

*

Ако ова књига, која изражава жељу да се нестручном свету пружи што више корисних и тачних обавештења о стручним питањима из *гинекологије* и *акушерства*, буде ма колико позитивно допринела, да се свет тим питањима више заинтересује, и да правилније цени и схвати своје хигијенске потребе, бићу веома задовољан својим *покушајем* који, узгред буди речено, у овом обиму и облику о том предмету, *представља новину у нашој популарно-лекарској књижевности*.

Сваку добронамерну и стварно оправдану примедбу и критику врло ћу радо и са захвалношћу примити к знању и користити се њоме приликом новог издања ове књиге.

Београд, Новембра 1921.

Dr. С. Ј. Алкалај.

Напомена: Сlike у овој књизи узете су из разних дела чувених и признатих професора са светских универзитета.

САДРЖАЈ

	Страна
Предговор	I-VI

ПРВИ ДЕО

I

Састав и облик женских полних органа

Карлица	1— 4
Полни органи	4— 12
Јајници, 4. — Материца, 5. — Јајични спроводници, 6. — Везе или споне, 6. — Усмилна, 6. — Химен, 7. — Стидне уснице и дражица, 8. — Хермафродитизам, 9. — Дојке, 10. —	

II

Улога женских полних органа

Јајници	13— 24
Справљање јајаца, 13. — Јајце, 14. — Оплођење, 15. — Унутрашње лучење, 22. — Подмлађивање, 23. —	
Јајични спроводници	24
Материца	24—115
Менструација (правилна и неправилна) . .	25— 32
Слабокрвност (хлороза), 26. — Малокрвност,	

27. — Нервоза, 27. — Сифилис, 27. — Климактеријум, 27. — Менструација ван материце, 28. — Менструација код сасвим мале деце, 28. — Посебни узроци неправилне менструације. 28. — *Хигијена менструације*, 30. —

Трудноћа (правилна и неправилна) 32— 71

Рок трудноће, 32. — Рочни порођај, 33. — Побачај, 33. — Рани порођај, 33. — Знаци трудноће, 33. — Одређивање доба трудноће, 35. — Одређивање рока порођаја, 36. — *Хигијена трудноће*, 37. — *Плод или зачешак*, 42. — Постељица, 43. — Пупчана врвца, 44. — Водењак и зачеткова вода, 45. — Тежина и дужина плода, 45. — Други знаци зрелости, 46. — Спољни утицај на величину детета, 47. — *Положај и став детета*, 47. — Уздужни положај, 48. — Попречни положај, 48. — Коси положај, 49. Згрчени став, 49. — Делимично опружени став, 49. — *Појачане шегобе изазване трудноћом*, 49. — Повраћање, 50. — Оток на ногама, 51. — Запаљење бубрега, 52. — Мана срца, 52. — Проширене вене, 53. — Еклампсија, 54. — Размекшавање костију, 57. — Душевни поремећај, 58. — *Уштицај трудноће на разне болести*, 59. — Туберкулоза, 59. — Запаљење плућа и плућне марамице, 60. — Гушавост, 61. — Базедовљева болест, 61. — Неуредност стомака и црева, 61. — Жутица, 61. — Кварни зуби, 62. — *Уштицај разних болести на трудноћу*, 62. — Запаљења, заразне болести, тровања, 62. — Сифилис, 62. — Гонореа, 62. — Хируршке болести, 63. — *Сифилис и трудноћа*, 63. — *Неправилни облици трудноће*, 67. — Ванматерична трудноћа, 67. — Прекомерно трајање трудноће, 69. — Уображена трудноћа, 70.

Избацивање плода 71—102

Побачај, 71. — Потпуни и непотпуни, 72. — Природни и вештачки, 72. — Зликовачки, 73. — Предохрана, 74. — Чишћење материце, 74. — Загађени и неуспели побачај, 75. — *Порођај*, 76. — Природни, вештачки, рани, рочни, 76. — Фазе порођаја, 78. — Чинови порођаја, 78. — *Хигијена порођаја*, 81. — Чистоћа, 83. — Ваздух, 86. — Светлост, 87. — Топлота, 87. — Постеља, 88. — Личност породиље, 89. — Вршење нужде, 91. — *Неочекиване неправилности при порођају*, 91. — Слаби напони, 91. — Неправилно седиште постељице (постељица претходница), 92. — Задебљалост водењака, 93. — Немогућност ширења уста материчних 93. — Премореност материце, 93. — Превремено одлубљивање постељице, 93. — Испад пупчане врвце пред дететом, 94. — Заостала постељица, 96. — Млитава празна материца, 98. — *Унапред одређене неправилности порођаја*, 99. — Попречни положај, 99. — Сужена карлица, 102. — Водена глава, 102. — Карлични положај, 102.

Бабиње 102—117

Прва брига око бабињаре, 103. — Бабиње време, 103. — *Хигијена бабиња*, 104. — Неговање бабињаре, 105. — Храна, 105. — „Столица“, 106. — Лежање у постељи, 107. — Облози на трбуху. Појас. Масажа, 107. — *Бабиња грозница*, 109. — Узрци 109. — Тровање крви, 109. — Закуживање крви 110. — Отрови. Противотрови, 110. — Ватра, 111. — Знаци, 112. — Трајање, Смртност, 115. — Предохрана, 115. — Лечење, 115.

Дојење 117—131

Млеко, 118. — Дојење и разне болести, 125. — *Хигијена дојења*, 127. — Време дојења, 128. — Запаљење дојке, 129.

Старање о новорођенчету 131—134

Очне капљице 131. — Подвезивање пупчане врвце, 131.

Усмина 134

Химен или девојачки залистак 137

ДРУГИ ДЕО

I

Гонореа (трипер, капавац) 143—155

Гонококе, 143. — Начин заразе, 144. — Знаци и ток гонорее, 145. — Мокраћна цев, 149. — Стидница, 149. — Усмина, 150. — Материца, 151. — Јајични спроводници, јајници, околина њихова, 153. — Лечење, 154. Исход, 155.

II

Остале болести појединих полних органа

Стидница 156

Сирац, 156. — Ојед, 157. — Стидничне ваши, 160. — Запаљење, 161. — Свраб (као самостално обољење), 161. — Сушење, 162. — Израштаји, 162. — Задебљање стиднице, 163. —

Химен 164

Повреде, 164. —

Усмина 165

Грч, 165. — Просупост, 167. — Катар и запаљење, 170. — Повреде, 172. — Фистуле, 173. — Израштаји, 175. —

Материца 175

Оштар нагиб, 175. — Заваљена и уназад пресавијена материца, 176. — Просутост, 178, — Меснати израштај (мијом) 189. — Рақ, 184. — Други израштаји, 193. —

Јајници и јајчни спроводници	193
Израштаји, 193. — Туберкулоза, 199. —	
Болна осетљивост (невралгија), 200. —	

III

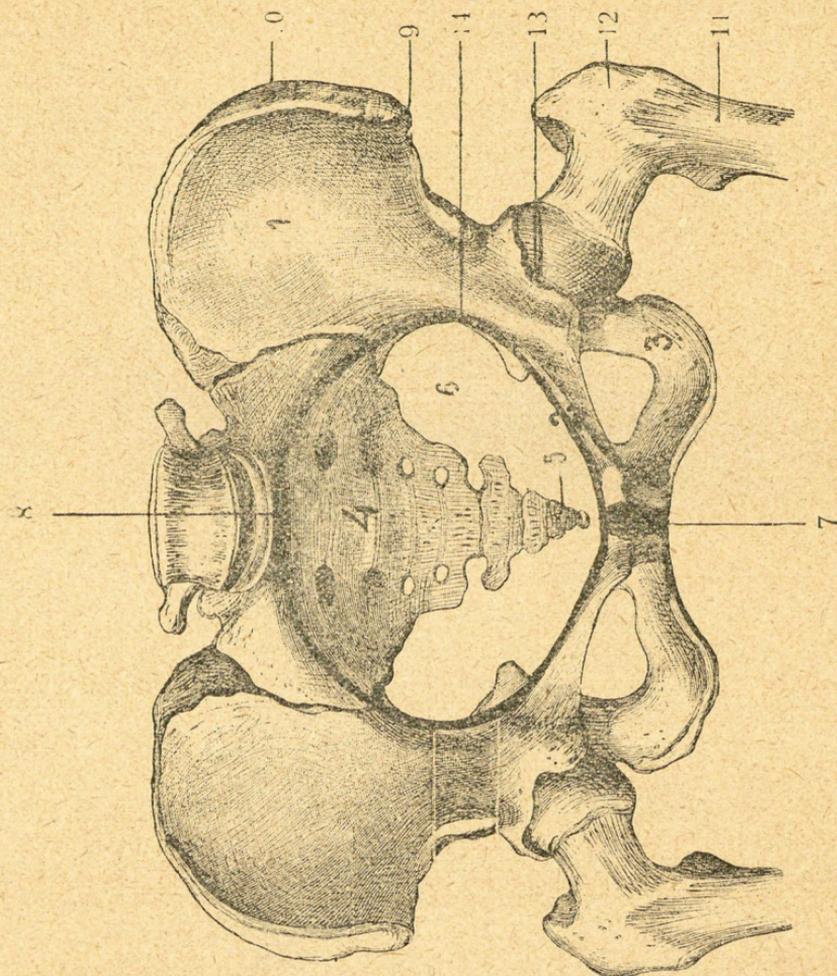
Душевни поремећаји код жена	202
Хистерија	207
Мастурбација (онанија)	212

IV

Брак	216
Слике	223—255.

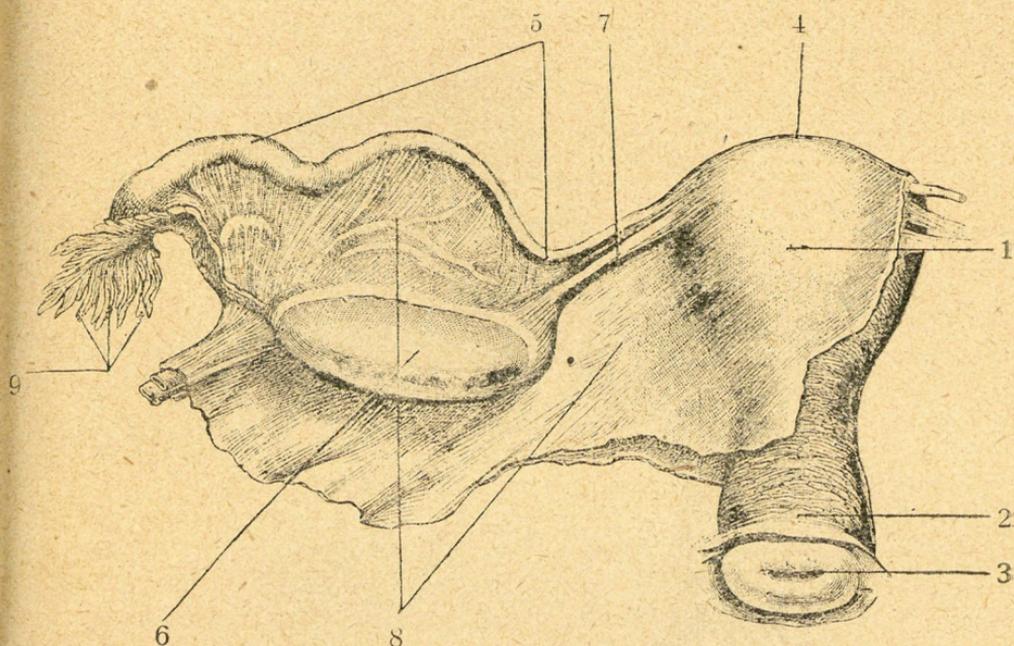

НЕКОЛИКО СЛИКА

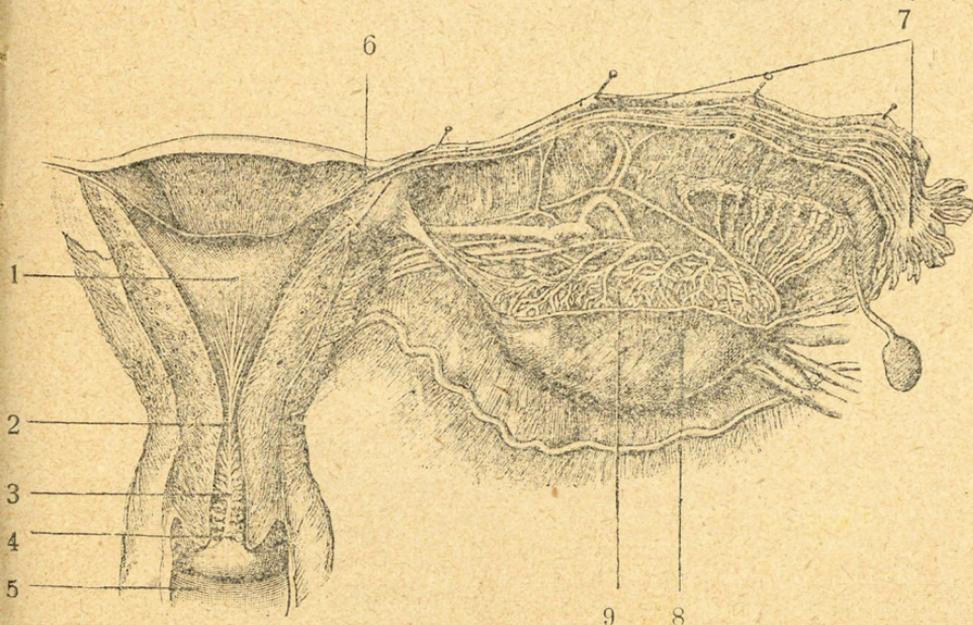
1. Бедрена кост, 2. Препоњача, 3. Седњача, 4. Крстачна кост, 5. Трлична кост, 6. Карлична дупља, 7. Споница (препоњни лук), 8. Рт кичменог стуба и крстачне кости, 9. Предњи горњи рбат бедрене кости, 10. Гребен бедрене кости, 11. Бутњача, 12. Кук, 13. Бедрени зглоб, 14. Горња ивица (улаз) карличне дупље.

Сл. 1. (стр. 2) Женска карлица

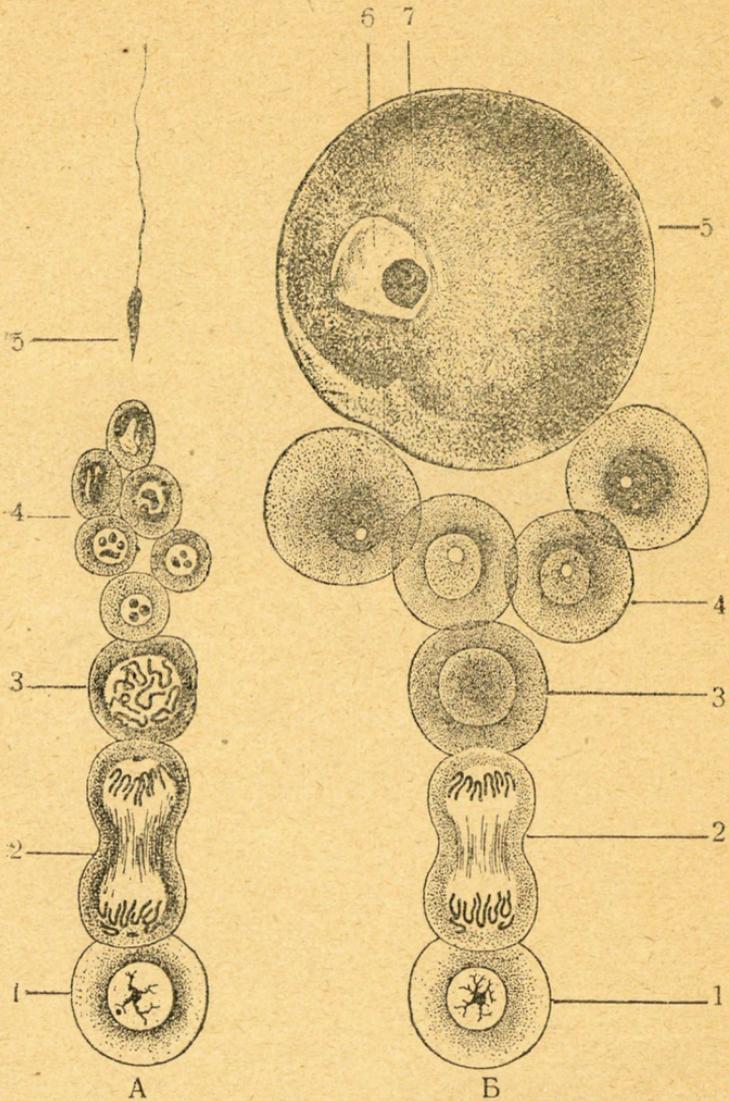
Сл. 6 (стр. 7) Унутрашњи женски полни органи (само с једне стране)

1. Тело материце, 2. Грлић материце, 3. Уста материце, 4. Дно материце, 5. Јајични спроводник, 6. Јајник, 7. Веза између материце и јајника, 8. Широка веза, 9. Ројтице.

Сл. 7 (стр. 7) Унутрашњи женски полни органи у попречном пресеку

1. Шупљина материце, 2. Унутрашња уста материце, 3. Грлићни канал, 4. Спољња уста материце, 5. Усмина, 6. Прелаз из материце у јајични спроводник, 7. Канал јајичног спроводника, 8. Јајник, 9. Крвни судови у јајнику,

Сл. 14 (стр. 15) Справљање (постајање) јајцета и семене ћелијце

A

B

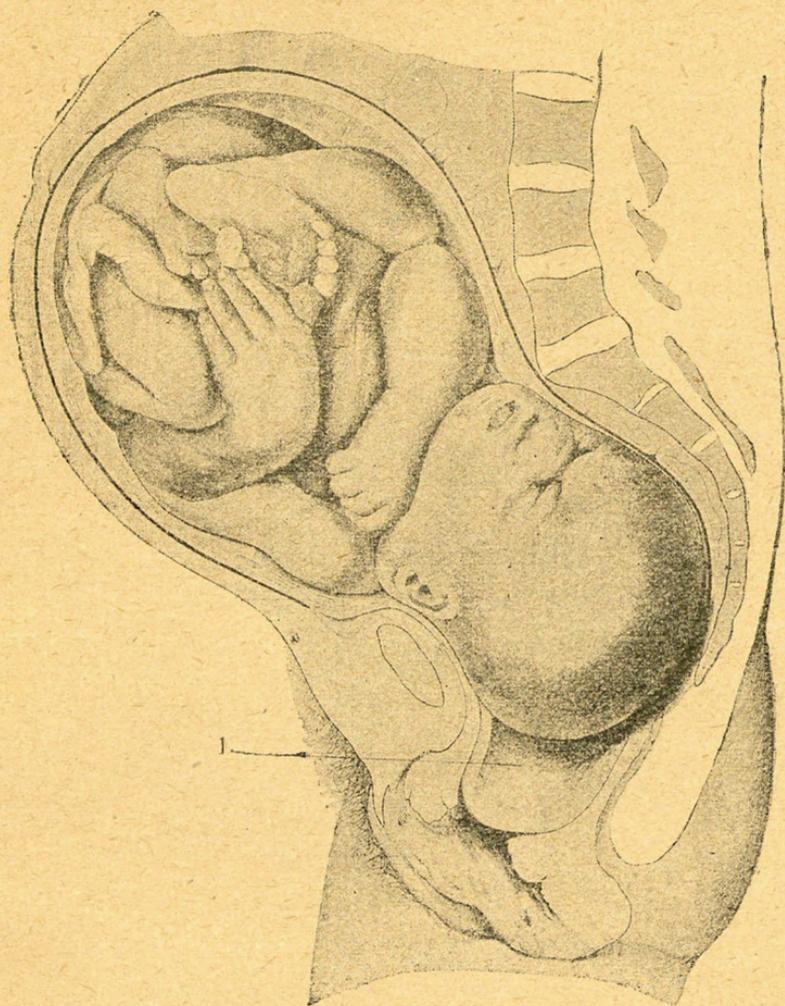
1. Првобитна семена ћелија
2. II. ступањ
3. III. ступањ
4. Претпоследњи ступањ
5. Зрела семена ћелија

} у развiтку семене ћелијце

1. Првобитно јајце
2. II. ступањ
3. III. ступањ
4. Претпоследњи ступањ
5. Зрело јајце
6. Клица
7. Пера

} у развiтку јајцета

} језгро

Сл. 21 (стр. 48) Правилни уздужни положај и згрчени став детета с главом напред. Водељак (1) стоји још читав

